

Vlaanderen
is milieu

Kosten voor riolering

rapportering 2016

SAMENVATTING

De gemeentelijke sanering, of kortweg het rioolbeheer, omvat het duurzame onderhoud en de verdere uitbreiding van het rioleringsstelsel, de grachten, de IBA's en de KWZI's. De gemeenten die het rioolbeheer zelf uitvoeren, blijven de groep met het grootste marktaandeel (38 %). AquaRio, Rio-link en Inter-aqua zijn de grootste intergemeentelijke rioolbeheerders. Ook de nv Aquafin is een belangrijke speler. De rioleringssector is nauw verweven met de drinkwater- en afvalwaterzuiveringssector. Sommige rioolbeheerders zijn ook betrokken bij het beheer van andere nutsvoorzieningen. De rioleringssector vormt een complex georganiseerd geheel met tal van onderlinge relaties, dochtervennootschappen en exploitatiemaatschappijen.

Via de rapportering over de gemeentelijke sanering beoogt de VMM financiële transparantie in het rioolbeheer. Om een efficiënte gegevensuitwisseling te garanderen, verloopt de rapportering via een online rapporteringstool. De VMM streeft daarbij naar een minimale rapporteringslast voor de rioolbeheerders. In 2017 hebben voor het eerst alle rioolbeheerders gerapporteerd. Na de ingevulde vragenlijsten aan enkele volledigheidsvoorwaarden te toetsen, behouden we een representatief beeld voor Vlaanderen. De resultaten in dit rapport vertegenwoordigen 96 % van alle Vlamingen.

In totaliteit rapporteerden de rioolbeheerders een kost van 330 miljoen euro. Dit betekent dat de inzameling en het transport van ons afvalwater in 2016 ongeveer 51 euro per inwoner of 0,86 euro per m³ water kostte. Sinds 2012 zijn de kosten van het rioolbeheer gemiddeld met 4 % per jaar gestegen. Hoewel deze kostenstijging minder groot is dan in de voorgaande jaren, bedraagt ze nog steeds meer dan de algemene inflatie. De exploitatiekosten (27 %) en de afschrijvingskosten (48 %) blijven de voornaamste kostenrubrieken. Door de verschillende statutaire bepalingen, boekhoudregels en financieringsstrategieën, kan de kostenstructuur wel sterk verschillen tussen de rioolbeheerders onderling.

Tegenover deze kosten staat een totale opbrengst van 422 miljoen euro. De gemiddelde opbrengst bedroeg 65 euro per inwoner maar er is een grote variatie naargelang het waterverbruik, de tarieven en de tariefstructuur voor de grootverbruikers. Dit is niet verwonderlijk, aangezien 92 % van de opbrengsten via de gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding geïnd worden.

De gemiddelde kostendekkingsgraad, ofwel de verhouding tussen de totale opbrengsten en kosten, bedroeg 127 %. Het merendeel van de gemeenten (81 %) opereerde kostendekkend. Binnen deze groep rapporteerde 21 % van de gemeenten zelfs een kostendekkingsgraad tussen 125 en 150 %. Nog eens 20 % rapporteerde een kostendekkingsgraad van 150 % of meer. Bij de meeste rioolbeheerders zien we bovendien een stijgende evolutie van de kostendekkingsgraad.

In 2017 vulden de intergemeentelijke rioolbeheerders de rapportering voor het eerst aan met een kasstroomoverzicht. Zij rapporteerden voor 2016 een vrije operationele kasstroom van 145 miljoen euro. Daarnaast ontvingen de intergemeentelijke rioolbeheerders 38 miljoen euro gewestsubsidies en 5 miljoen euro tussenkomsten van hun gemeentevennoten. De intergemeentelijke rioolbeheerders investeerden 166 miljoen euro in het rioolbeheer. Zo krijgen de intergemeentelijke rioolbeheerders een positief kassaldo dat varieerde tussen 6 en 20 miljoen euro per jaar. De intergemeentelijke rioolbeheerders, die tussen 2014 en

[illegible]

Volgens het drinkwaterdecreet worden de tarieven van de gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding in functie van de kosten bepaald en mogen de rioolbeheerders de inkomsten alleen gebruiken voor de onderhouds- en investeringsuitgaven die rechtstreeks voortkomen uit de gemeentelijke saneringsactiviteiten of daar redelijkerwijs aan toegewezen kunnen worden. We stellen echter vast dat vooral Rio-link, HidroGem, HidroSan en IVEG grote kasoverschotten rapporteerden. Deze rioolbeheerders gaven wel aan dat zij de komende jaren fors meer zullen investeren om het vooropgestelde evenwicht te bereiken. Ook bij bepaalde kust- en residentiële randgemeenten in het werkingsgebied van IWVA en VIVAQUA stellen we de naleving van de decretale bepalingen over de tariefbepaling in vraag. De VMM volgt de evolutie hiervan verder op. De VMM benadrukt dat de tarieven en investeringsplannen ten altijd transparant en planmatig bepaald moeten worden zodat de tarieven overeenstemmen met de kosten van het rioolbeheer.

[illegible]

RESULTATEN 2016

RIOLERINGSSector

2 gemeenten zonder een saneringscontract

Watermaatschappij was ook de rioolbeheerder in 118 gemeenten

105 gemeenten die het rioolbeheer zelf uitvoerden

Rioolbeheer aan een derde overgelaten in 83 gemeenten

Rioolbeheerders en watermaatschappijen zijn complex georganiseerd

KOSTEN

Totaal 330 miljoen euro
Gemiddeld 51 euro per inwoner
Gemiddeld 0,86 euro per m³ water

27 % exploitatiekosten en 48 % afschrijvingskosten
Afhankelijk van statuten, boekhoudregels en financieringsstrategie

OPBRENGSTEN

Totaal 422 miljoen euro
Gemiddeld 65 euro per inwoner
Gemiddeld 1,10 euro per m³ water

92 % uit gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding
6 % uit gewestsubsidies en 1 % uit gemeentebijdragen
Afhankelijk van waterververbruik, tarieven en tariefzetting t.a.v. grootverbruikers

FINANCIEEL RESULTAAT

Gemiddeld 27 % overschot

81 % van de gemeenten opereerde kostendeekkend

41 % van de gemeenten met kostendeekkingsgraad van 125 % of meer

KASSTROMEN

Alleen de intergemeentelijke rioolbeheerders
Jaarlijks tussen 145 en 166 miljoen euro geïnvesteerd
Positief kassaldo tussen 6 en 20 miljoen euro per jaar
In totaal 98 miljoen euro kasoverschotten en 63 miljoen euro kastekorten tussen 2014 en 2016

TARIEFBEOORDELING

Nog geen overeenstemming tussen kosten en tarieven
Vaak kasevenwicht maar ook grote kasoverschotten
Naleving van wettelijke bepalingen niet altijd gegarandeerd

KOSTENEFFICIËNTIE

Gemiddelde exploitatiekost van 2,67 euro per meter riool
Gemiddelde investeringskost van 3,09 euro per meter riool
Gemiddelde investeringsuitgave van 840 euro per meter riool
Nog ruimte voor optimalisatie van de kostenefficiëntie

INHOUD

1	Organisatie van de gemeentelijke sanering	9
1.1	Wettelijk kader	9
1.2	Rioolbeheerders in 2016	10
1.3	Marktverdeling en organisatie van de rioleringsector	10
2	Rapportering over de gemeentelijke sanering	15
2.1	Financiële transparantie	15
2.2	Efficiënte gegevensuitwisseling	1
2.3	Maximale respons maar soms onvolledige rapporteringen	18
3	Financieel overzicht	19
3.1	Kosten van de gemeentelijke sanering	19
3.1.1	Kosten per inwoner	19
3.1.2	Kostenstructuur	21
3.2	Opbrengsten van de gemeentelijke sanering	23
3.2.1	Opbrengsten per inwoner	23
3.2.2	Opbrengstenstructuur	25
3.3	Financieel resultaat	27
3.3.1	Kostendeckingsgraad	27
3.4	Kasstroomoverzicht voor 2014 tot 2016	29
3.4.1	Van financiële resultaten naar kasstromen	29
3.4.2	Operationele en investeringskasstromen	30
4	Toezicht op wettelijke bepalingen	33
4.1	Wettelijk kader	33
4.2	Bevindingen over financiële resultaten en kassaldi	34
4.2.1	Nog geen overeenstemming tussen kosten en tarieven	34
4.2.2	Vaak kasevenwicht maar ook grote kasoverschotten	35
4.2.3	Onderscheid tussen vier situaties	37
5	Kostenefficiënt rioolbeheer: het gemeentelijke financieel benchmarkmodel	41
5.1	Van activiteiten naar kostenefficiëntie-indicatoren	41
5.2	Benchmarkgroepen	44
5.3	Benchmarkanalyse: resultaten 2016	44
5.3.1	Exploitatiekost van de rioleringsinfrastructuur per meter riool	45
5.3.2	Investerings/afschrijvingskost van de rioleringsinfrastructuur per meter riool	61
5.3.3	Investeringsuitgave aan de rioleringsinfrastructuur per lopende meter weg	63
5.3.4	Ondersteuningskosten	67
6	Besluit	70
bijlage 1	Gerapporteerde kosten	73
bijlage 2	Gerapporteerde opbrengsten	74
bijlage 3	Gerapporteerde kasstromen	75

[illegible]

Tabel 1: Gerapporteerde kosten per rioolbeheerder in 2016 (op basis van 209 rapporteringen).....	73
Tabel 2: Gerapporteerde opbrengsten per rioolbeheerder in 2016 (op basis van 209 rapporteringen)	74

Figuur 1: Werkingsgebied van de verschillende rioolbeheerders in 2016.....	11
Figuur 2: Marktaandeel van de verschillende rioolbeheerders in 2016 (op basis van het inwoneraantal)	12
Figuur 3: Onderlinge relatie tussen de verschillende watermaatschappijen en rioolbeheerders in 2016.....	14
Figuur 4: Doelstelling en ruimer kader rond de rapportering over de gemeentelijke sanering.....	16
Figuur 5: Gerapporteerde kosten per inwoner in 2016.....	20
Figuur 6: Gerapporteerde kosten per inwoner tussen 2012 en 2016	20
Figuur 7: Gerapporteerde kosten per rubriek in 2016	22
Figuur 8: Gerapporteerde kosten per rubriek tussen 2012 en 2016	22
Figuur 9: Gerapporteerde opbrengsten per inwoner in 2016.....	24
Figuur 10: Gerapporteerde opbrengsten per inwoner tussen 2012 en 2016.....	24
Figuur 11: Gerapporteerde opbrengsten per rubriek in 2016.....	26
Figuur 12: Gerapporteerde opbrengsten per rubriek tussen 2012 en 2016	26
Figuur 13: Kostendeckingsgraden in 2016.....	28
Figuur 14: Kostendeckingsgraad in ruime zin tussen 2012 en 2016.....	28
Figuur 15: Kasstroomoverzicht volgens de indirecte methode (schematische weergave).....	30
Figuur 16: Gerapporteerde kasstromen voor de intergemeentelijke rioolbeheerders tussen 2014 en 2016	31
Figuur 17: Gerapporteerde kosten en opbrengsten per m ³ in 2016	36
Figuur 18: Indeling van de gemeenten op basis van de kostendeckingsgraad en het kassaldo.....	39
Figuur 19: Schematische voorstelling van het benchmarkmodel.....	42
Figuur 20: Overzicht van de (sub)activiteiten, kostendrijvers en kostenefficiëntie-indicatoren.....	43
Figuur 21: Schematische voorstelling van de verschillende benchmarkgroepen.....	44
Figuur 22: Breakdown van de totale exploitatiekosten voor rioleringsinfrastructuur naar exploitatiekosten per subactiviteit	45
Figuur 23: Exploitatiekost per lopende meter riool voor de verschillende benchmarkgroepen.....	46
Figuur 24: Exploitatiekost per meter riolering van de gemeenten met rioolbeheer in eigen beheer.....	47
Figuur 25: Exploitatiekost per meter riolering van de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden	48
Figuur 26: Exploitatiekost per meter riool tussen 2012 en 2016	48
Figuur 27: Exploitatiekost per pompstation van de gemiddelde benchmarkgroepen	49
Figuur 28: Exploitatiekost per pompstation van de gemeenten met rioolbeheer in eigen beheer	50
Figuur 29: Exploitatiekost per pompstation van de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden.....	50
Figuur 30: Exploitatiekosten hydraulische structuren per pompstation tussen 2012 en 2016.....	51
Figuur 31: Exploitatiekost van het leidingennet per meter riool.....	52
Figuur 32: Exploitatiekost leidingennet per meter riool van de gemeenten met rioolbeheer in eigen beheer hebben .	52
Figuur 33: Exploitatiekost leidingennet per meter riool van de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden	53

7

1 ORGANISATIE VAN DE GEMEENTELIJKE SANERING

1.1 Wettelijk kader

De watermaatschappijen organiseren niet alleen de waterproductie en -voorziening via het openbare waterdistributienetwerk, maar zijn volgens het drinkwaterdecreet¹ ook verantwoordelijk voor de sanering van het door hen geleverde drinkwater. Die sanering omvat twee afzonderlijke activiteiten: eerst wordt het afvalwater ingezameld en getransporteerd - dit is de gemeentelijke sanering² - en daarna wordt het ingezamelde afvalwater gecollecteerd en gezuiverd - dit is de bovengemeentelijke sanering.

Dit rapport heeft alleen betrekking op de gemeentelijke sanering. Die omvat het duurzame onderhoud en de verdere uitbreiding van het rioleringsstelsel, de grachten, de individuele afvalwaterbehandelingsinstallaties (IBA) en een deel van de kleinschalige waterzuiveringsinstallaties (KWZI). Waterbeheersing, waterkering en het overig waterbeheer vallen niet onder de gemeentelijke sanering.

Om aan de gemeentelijke saneringsverplichting te voldoen, kunnen de watermaatschappijen een saneringscontract afsluiten met de gemeenten. In dat contract wordt onder andere vastgelegd wie instaat voor de gemeentelijke sanering. Er bestaan verschillende mogelijkheden:

- 1 de watermaatschappij voert de gemeentelijke saneringsverplichting zelf uit. Daarvoor draagt de gemeente de eigendom of het gebruiksrecht van haar rioleringsinfrastructuur over aan de watermaatschappij;
- 2 de gemeente neemt de gemeentelijke saneringsverplichting van de watermaatschappij over en blijft instaan voor de uitbouw en het onderhoud van haar rioleringsinfrastructuur;
- 3 de watermaatschappij delegeert de gemeentelijke saneringsverplichting aan een derde en de gemeente draagt de eigendom of het gebruiksrecht van haar rioleringsinfrastructuur over aan die derde.

De VMM inventariseert deze saneringscontracten en houdt toezicht op de uitvoering van de gemeentelijke sanering. De VMM bevrage de rioolbeheerders jaarlijks over de kosten en opbrengsten verbonden aan de gemeentelijke sanering. Dit rapport omvat een overzicht van deze bevraging (hoofdstuk 2), de resultaten (hoofdstuk 3) en de analyses die de VMM op basis van deze resultaten uitvoerde (hoofdstukken 4 en 5).

¹ Decreet betreffende water bestemd voor menselijke aanwending (24/05/2002) Hoofdstuk 3 Art. 6bis.

Te raadplegen via <http://codex.vlaanderen.be/Portals/Codex/documenten/1009284.html>.

2 De gemeentelijke sanering omvat naast de inzameling en het transport van het afvalwater ook de individuele zuivering van het afvalwater (via een individuele afvalwaterbehandelingsinstallatie of een kleinschalige zuiveringsinstallatie).

1.2 Rioolbeheerders in 2016

Figuur 1 illustreert per gemeente wie – een watermaatschappij, de gemeente of een derde – in 2016 instond voor de gemeentelijke sanering. Hieruit blijkt het volgende:

- de watermaatschappijen hadden een sanerings- of toetredingscontract met bijna alle gemeenten, alleen met Baarle-Hertog en Lo-Reninge niet;
- in 118 gemeenten voerde een watermaatschappij aan de gemeentelijke saneringsverplichting uit. Binnen deze groep onderscheiden we AGSO Knokke-Heist, AquaRio (Farys), Rio-link (Water-link en de nv Aquafin), HidroGem (Pidpa), HidroRio (Pidpa), HidroSan (Pidpa), IWVA, Riopact (de nv Aquafin en De Watergroep) en VIVAQUA;
- 105 gemeenten stonden zelf in voor de gemeentelijke sanering. Dit betekent niet noodzakelijk dat ze (uitsluitend) het eigen gemeentepersoneel daarvoor inzetten. Veel gemeenten sloten een concessie- of dienstverleningsovereenkomst met de nv Aquafin (Rio Totaal), met de nv Aquafin en De Watergroep (Riopact), met IVEG of met Pidpa (HidriBA);
- 83 gemeenten delegeerden het rioolbeheer aan een intergemeentelijk samenwerkingsverband dat geen watermaatschappij is. Binnen deze groep onderscheiden we Infrax West, Inter-aqua, IVEG en Riobra, die alle deel uitmaken van de Infrax-groep.

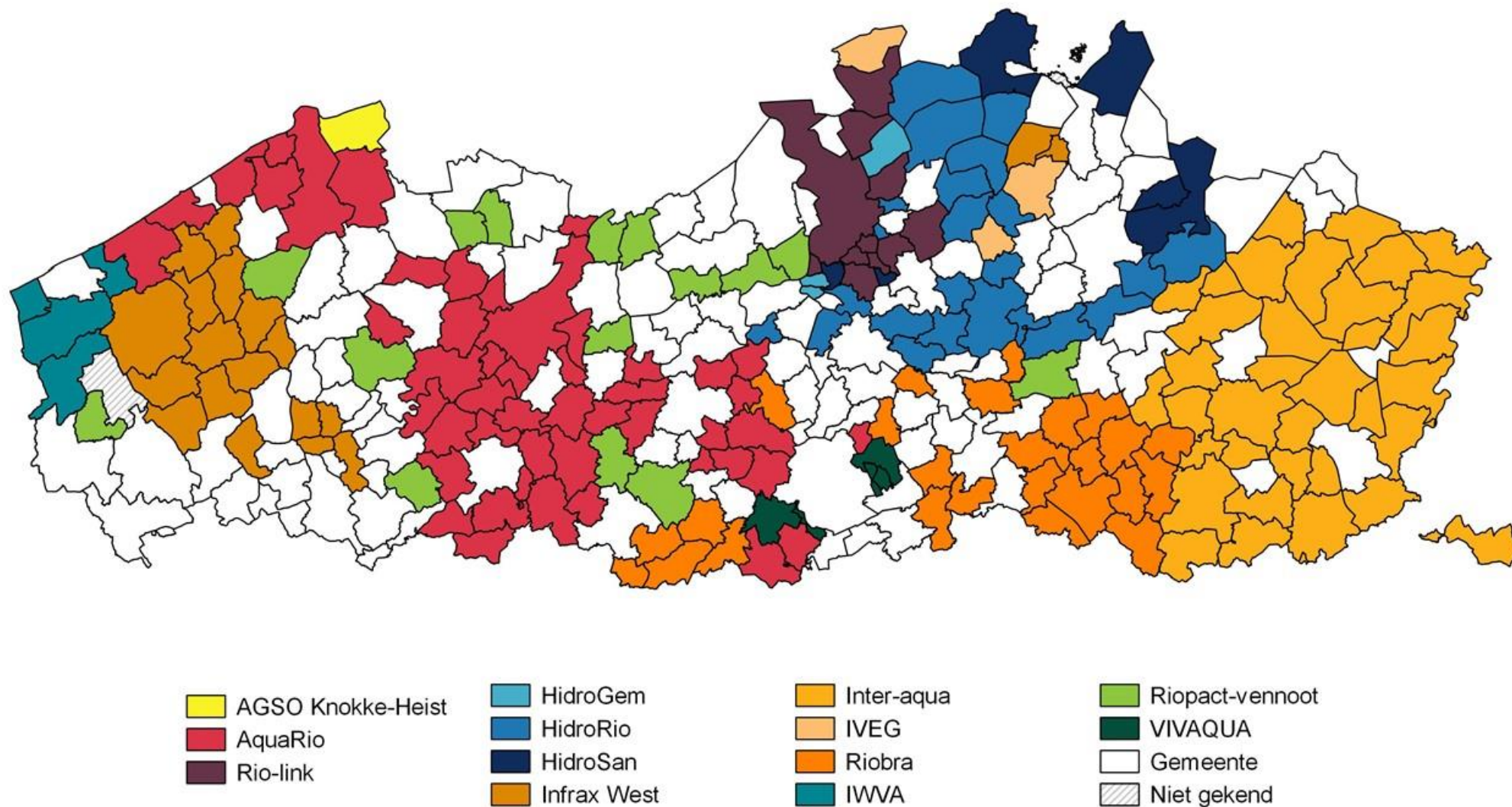
In dit rapport geven we de resultaten van de bovenstaande rioolbeheerders afzonderlijk weer. De groep 'Gemeente' verzamelt de resultaten van alle gemeenten die zelf instonden voor het rioolbeheer en de resultaten van de gemeenten zonder een saneringscontract. Ook AGSO Knokke-Heist zit in deze groep, omdat haar werkingsgebied maar één gemeente omvat. De groep 'Riopact' omvat alleen de gemeenten die als vennoot toetraden. De gemeenten die alleen een dienstverleningsovereenkomst met Riopact sloten zitten in de groep 'Gemeente'.

1.3 Marktverdeling en organisatie van de rioleringssector

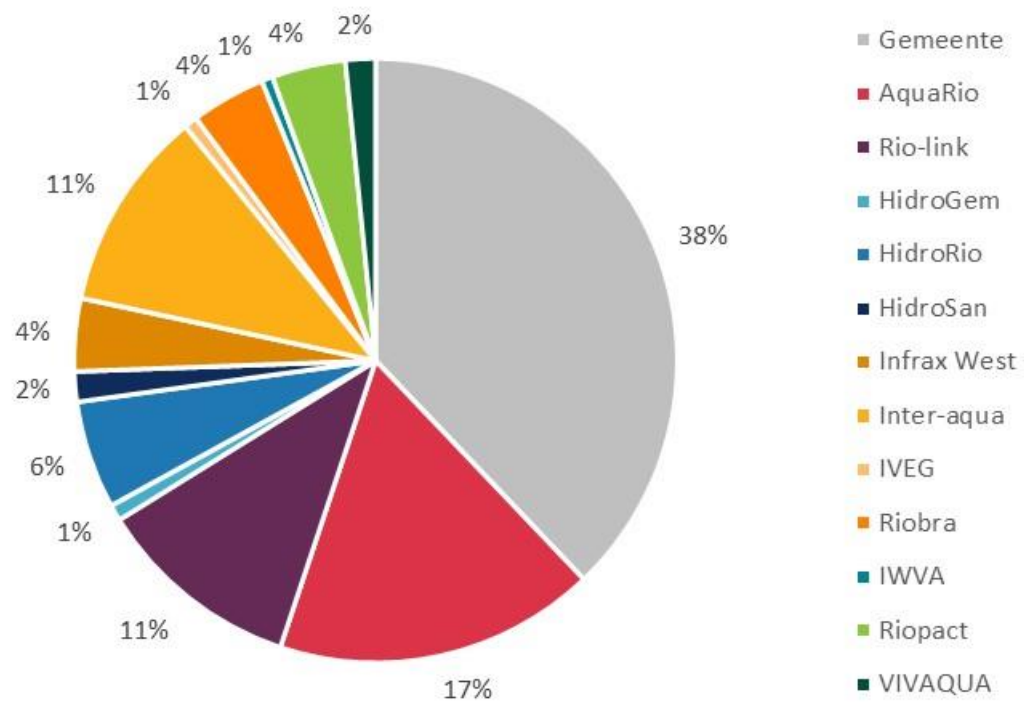
Naast de wettelijke bepalingen wordt de rioleringssector ook vormgegeven door de marktposities die de verschillende rioolbeheerders innemen en de relaties die zij onderling onderhouden. Figuur 2 en figuur 3 geven de situatie in 2016 weer en verduidelijken dat:

- de gemeenten die zelf instaan voor het rioolbeheer vormen samen de grootste groep. Net als in de voorgaande jaren vertegenwoordigen zij 38 % van alle inwoners in Vlaanderen;
- AquaRio, Rio-link en Inter-aqua zijn de grootste marktspelers onder de intergemeentelijke rioolbeheerders. Zij vertegenwoordigen respectievelijk 17, 11 en 11 % van het totale inwoneraantal;

Figuur 1: Werkingsgebied van de verschillende rioolbeheerders in 2016

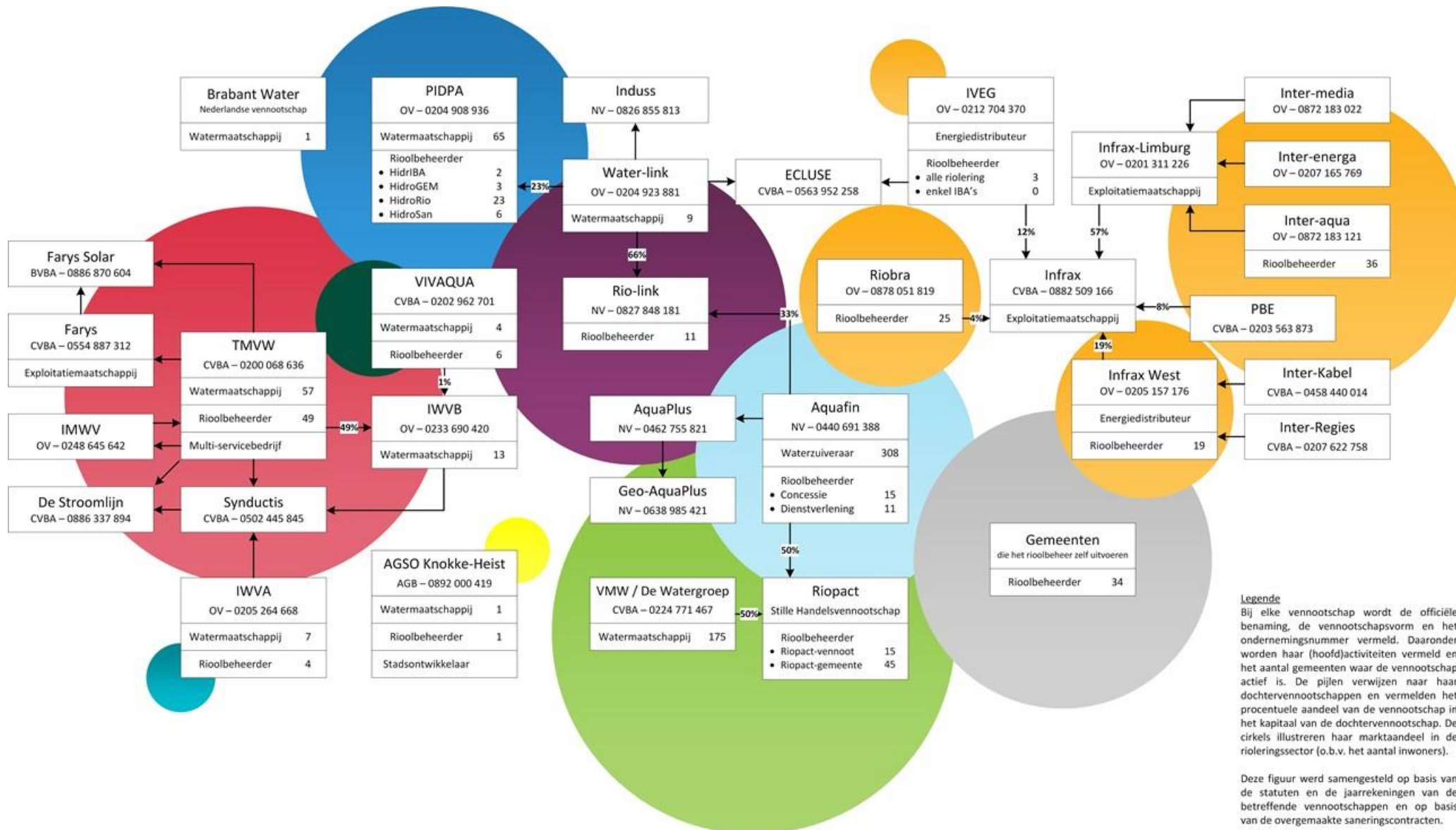

Figuur 2: Marktaandeel van de verschillende rioolbeheerders in 2016 (op basis van het inwoneraantal)

- de rioolbeheerders binnen de Infrac-groep, Infrac West, Inter-aqua, IVEG en Riobra, hebben een gezamenlijk marktaandeel van 19 %;
- naast de bovenvermelde rioolbeheerders is ook de nv Aquafin een belangrijke speler in de rioleringssector. De nv Aquafin biedt haar diensten rechtstreeks aan de gemeenten aan via concessie- en dienstverleningsovereenkomsten, maar ook onrechtstreeks via Rio-link en Riopact. Alles samen genomen heeft de nv Aquafin een marktaandeel van 40 %;
- de drinkwater-, de riolerings- en de afvalwaterzuiveringssector zijn nauw verweven. Dat zie je ook in de integrale waterfactuur, waarin de drie componenten vervat zijn;
- sommige rioolbeheerders zijn ook betrokken bij het beheer van andere nutsvoorzieningen. AGSO Knokke-Heist combineert bijvoorbeeld het beheer van de drinkwater- en rioleringsinfrastructuur met de uitvoering van het afvalbeheer, van stadsontwikkelingsprojecten en vastgoedtransacties;
- de organisatie van die verschillende activiteiten verschilt sterk van rioolbeheerder tot rioolbeheerder. In sommige gevallen werden alle activiteiten ondergebracht in één vennootschap, in andere gevallen werden afzonderlijke vennootschappen voor iedere activiteit opgericht. Die afzonderlijke vennootschappen kunnen beslissen om alle activiteiten via een gezamenlijk opgerichte exploitatiemaatschappij uit te voeren.

Figuur 3: Onderlinge relatie tussen de verschillende watermaatschappijen en rioolbeheerders in 2016

2 RAPPORTERING OVER DE GEMEENTELIJKE SANERING

Dit rapport bundelt de resultaten van de rapportering over de gemeentelijke sanering. Voordat we ingaan op de feitelijke resultaten, herhalen we de doelstelling van de rapportering en de manier waarop die verloopt. Ook de responsgraad en de representativiteit van de resultaten komen in dit hoofdstuk aan bod.

2.1 Financiële transparantie

De rapportering over de gemeentelijke sanering werd in 2008 in het leven geroepen met als doel om financiële transparantie te scheppen in het rioolbeheer. Zo worden de beschikbare middelen en het effectieve gebruik van die middelen in kaart gebracht. De opbrengsten uit de gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding³ mogen namelijk alleen gebruikt worden voor de verdere uitbouw en het duurzame onderhoud van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur⁴. De VMM bevraagt ook de rioolbeheerders om de aangerekende tarieven te kunnen beoordelen. Een gezond evenwicht tussen de benodigde en de beschikbare middelen is namelijk noodzakelijk.

Naast het algemene belang van de Vlaamse gezinnen, bedrijven en landbouwers die de kosten van het rioolbeheer dragen, beoogt de rapportering ook een verdere ondersteuning van de betrokken beleidsmakers en de rioolbeheerders zelf. De gemeentelijke benchmark, het leertraject Rio-leren, het financieringsmodel en de individuele resultaatsfiches geven een concrete invulling aan die doelstelling en putten de nodige informatie uit de rapportering. Deze instrumenten worden hieronder kort toegelicht. Meer info vind je ook op onze website: www.vmm.be/water/riolering/financiering.

Gemeentelijke benchmark en leertraject Rio-leren

Het benchmarkmodel voor de gemeentelijke sanering brengt de kostenefficiëntie van de Vlaamse rioolbeheerders in kaart en positioneert hen tegenover elkaar. De rioolbeheerders krijgen via het model meer inzicht in hun eigen werking en in hun sterke en zwakke punten in vergelijking met de andere rioolbeheerders. Aansluitend biedt de VMM het leertraject Rio-leren aan, waarin we samen met de rioolbeheerders ‘best practices’ identificeren om zo tot een meer kostenefficiënt rioolbeheer te komen.

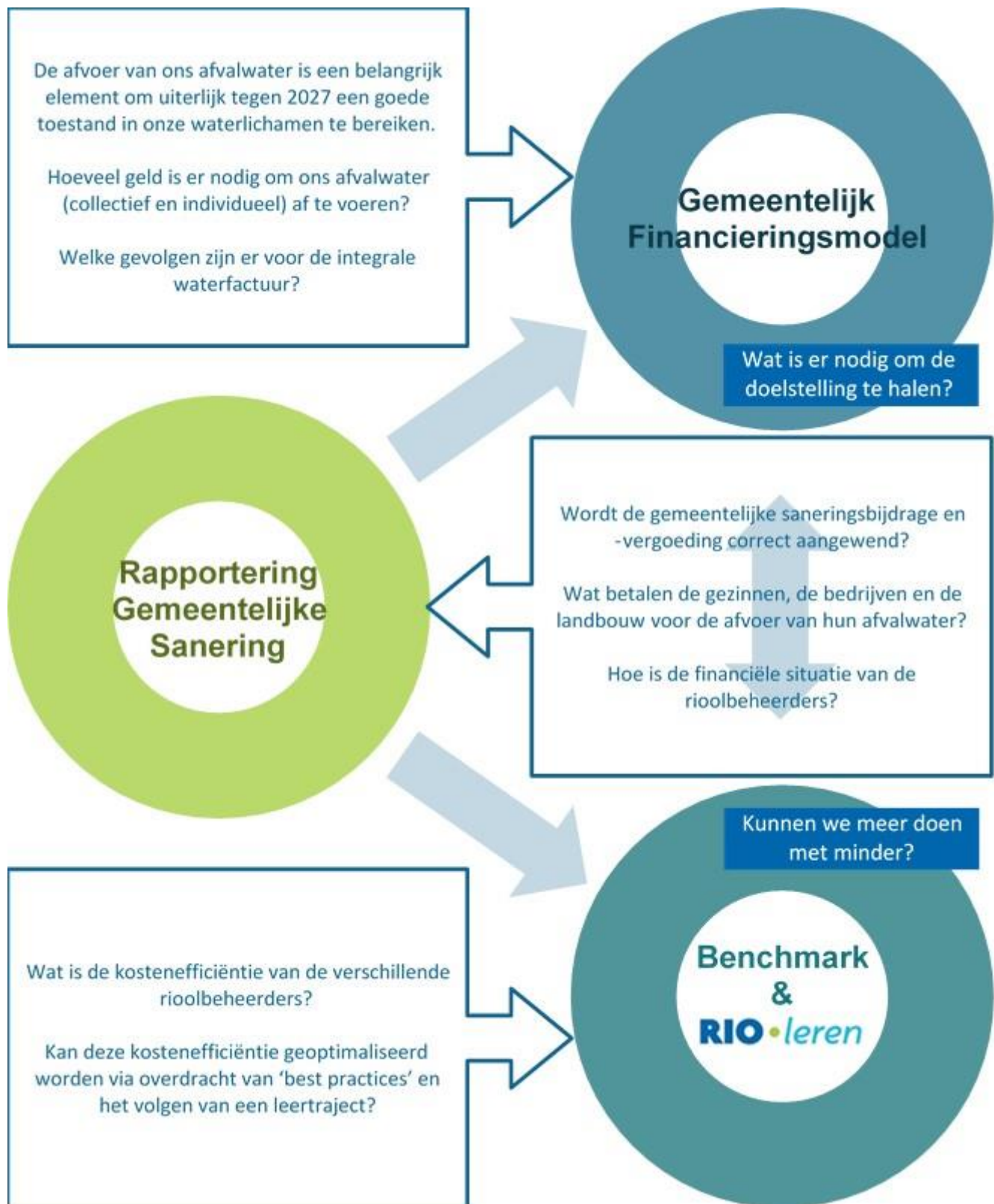
Gemeentelijk financieringsmodel

Om een concrete inschatting van de globale financieringsnood voor het rioolbeheer te maken, ontwikkelde de VMM het financieringsmodel. Dit model raamt de te verwachten inkomsten en uitgaven voor de verdere

³ De watermaatschappijen kunnen voor de inzameling en het transport van het afvalwater een gemeentelijke saneringsbijdrage aan hun abonnees en een gemeentelijke saneringsvergoeding aan eigen waterwinners aanrekenen. Meer info op www.vmm.be/water/waterfactuur.

4 Omzendbrief betreffende de aanwending van de gemeentelijke saneringsbijdrage en vergoeding.
Te raadplegen via <http://codex.vlaanderen.be/Portals/Codex/documenten/1023973.html>.

Figuur 4: Doelstelling en ruimer kader rond de rapportering over de gemeentelijke sanering

Terugkoppeling en ondersteuning door de VMM

2.3 Maximale respons maar soms onvolledige rapporteringen

3.1 Kosten van de gemeentelijke sanering

3.1.1 Kosten per inwoner

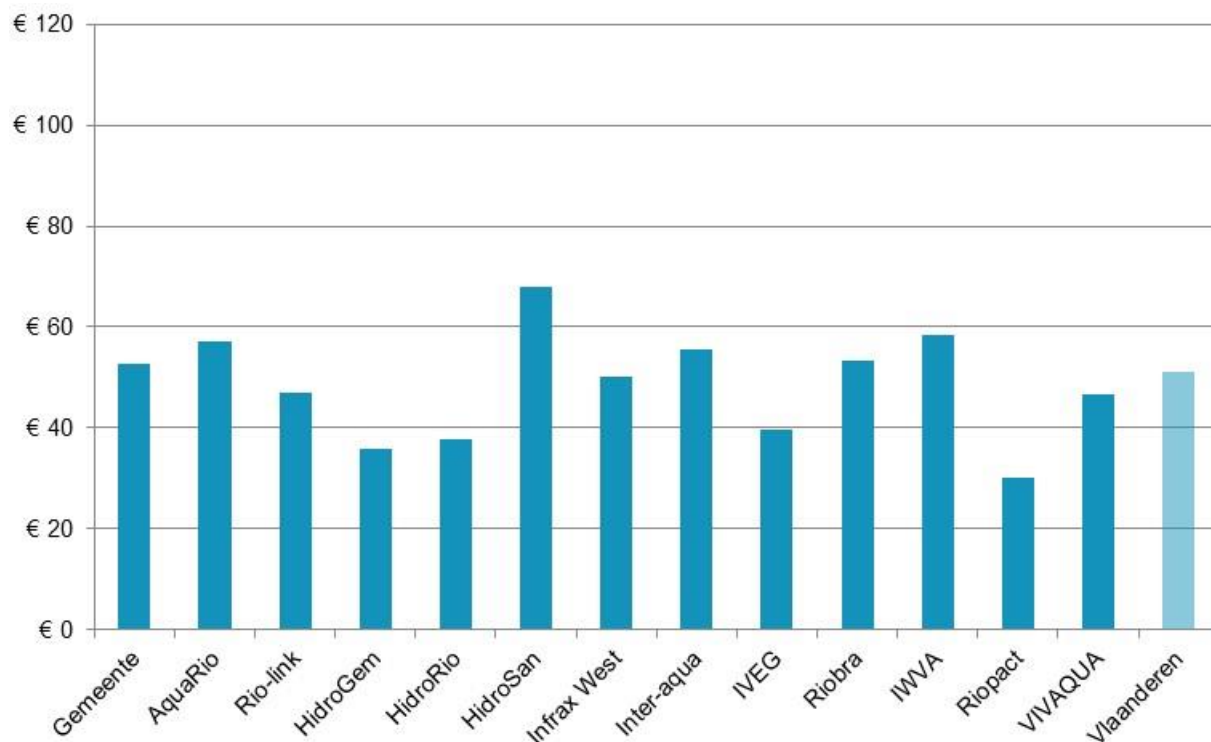
Figuur 5 en 6 geven de resultaten weer. Uit de eerste figuur blijkt dat in 2016 de gemiddelde rioleringskost 51 euro per inwoner bedroeg. HidroGem, HidroRio, IVEG en Riopact bleven ruim onder het gemiddelde. Zij rapporteerden minder dan 40 euro kosten per inwoner. HidroSan rapporteerde een bovengemiddelde kost van 68 euro per inwoner. De gemeenten die zelf instonden voor het rioolbeheer, rapporteerden op hun beurt een gemiddelde kost van 53 euro per inwoner. Binnen deze groep merken we net als vorig jaar dat de gemeenten met een concessie- of dienstverleningsovereenkomst meer kosten rapporteerden dan de gemeenten zonder een dergelijke overeenkomst. Het verschil tussen beiden is wel afgenomen van 24 euro per inwoner in 2015 naar 9 euro per inwoner in 2016.

Tussen 2012 en 2016 is de gemiddelde kost gestegen van 43 naar 51 euro per inwoner, wat overeenstemt met een gemiddelde stijging van 4 % per jaar. Hoewel deze kostenstijging minder groot is dan in de voorgaande jaren, bedraagt ze nog steeds meer dan de algemene inflatie⁹ (die 1 % per jaar bedroeg).

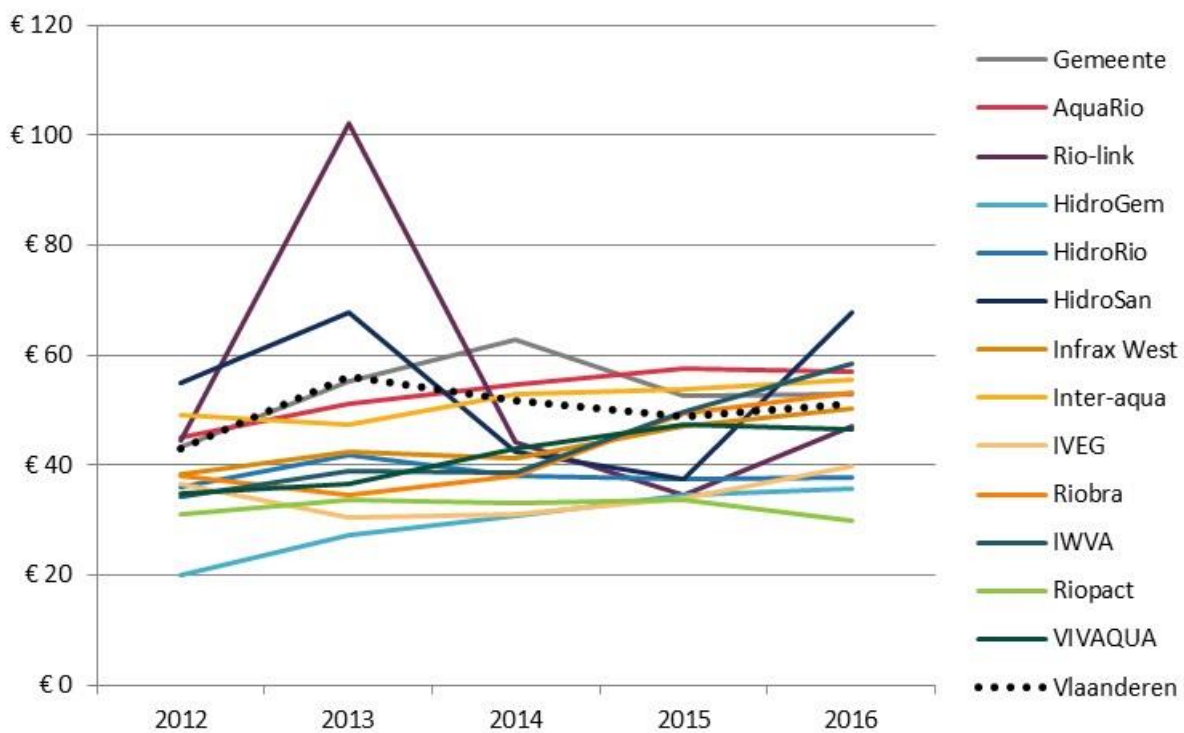
De kosten van de verschillende rioolbeheerders evolueerden meestal op een gelijkaardige manier. De kosten van Rio-link en HidroSan volgden een grilliger patroon. Zij hanteren namelijk een cashflowmatige aanpak (zie ook hoofdstuk 3.4) en brengen alle investeringsuitgaven onmiddellijk in rekening. De andere rioolbeheerders spreiden de jaarlijkse investeringsuitgaven over een afschrijvingstermijn van 33 tot 75 jaar, waardoor eventuele investeringspieken uitgevlakt worden. Naast de resultaten van Rio-link en HidroSan valt ook het resultaat van IWVA op. Zij rapporteerden een gemiddelde kostenstijging van 14 % per jaar.

⁹ Consumptieprijsen (FOD Economie). Te raadplegen via <http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/economie/consumptieprijsen/>.

Figuur 5: Gerapporteerde kosten per inwoner in 2016

Figuur 6: Gerapporteerde kosten per inwoner tussen 2012 en 2016

3.1.2 Kostenstructuur

Figuur 7 toont het relatieve gewicht van iedere kostenrubriek. De exploitatiekosten bedroegen in 2016 gemiddeld 27 %, de afschrijvingskosten 48 % en de andere operationele kosten 5 % van de totale kosten. Er waren 7 % indirecte personeelskosten en 3 % overheadkosten. Ook de financiële kosten hadden een behoorlijk aandeel (11 %) in het kostentotaal. Er waren wel nauwelijks tot geen uitzonderlijke kosten. Daarmee krijgen we eenzelfde structuur als de voorgaande jaren.

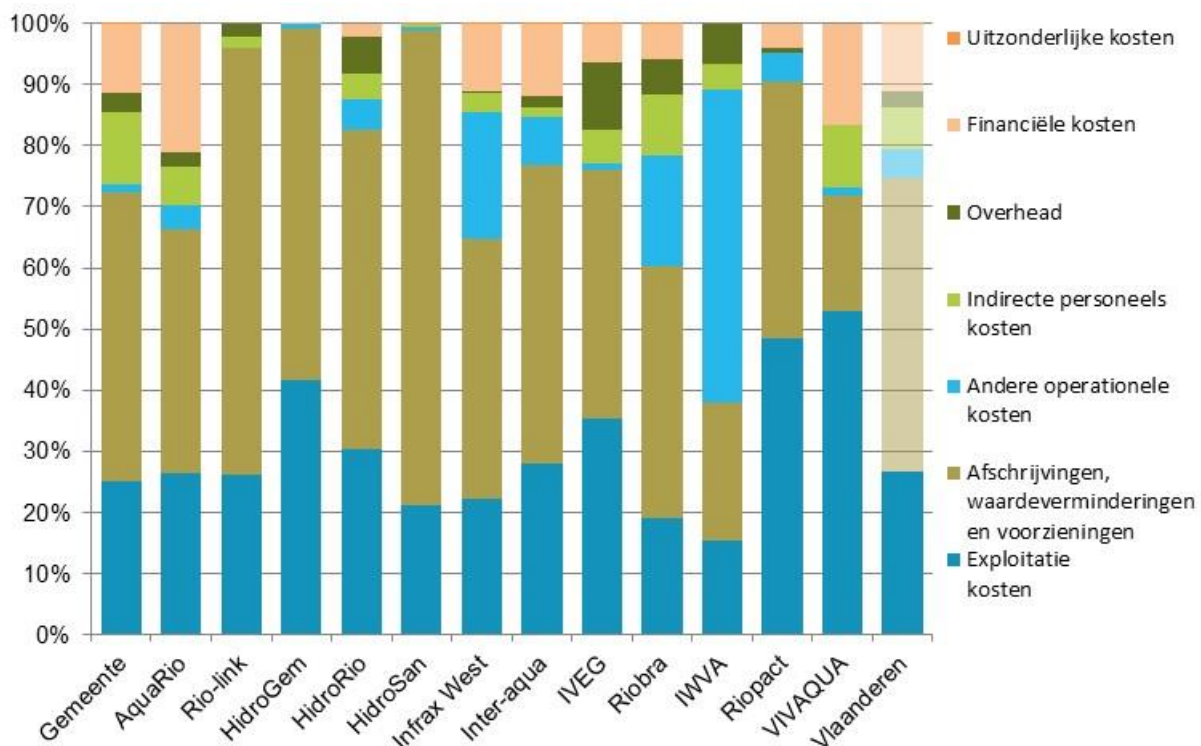
Er zijn wel grote, onderlinge verschillen die voornamelijk voortvloeien uit de statutaire bepalingen, boekhoudregels en financieringsstrategie van de rioolbeheerders. Enkele voorbeelden:

- het relatieve gewicht van de afschrijvingskosten werd sterk beïnvloed door herwaarderingen van het rioleringsstelsel en aanpassingen van de afschrijvingstermijnen, die enkele rioolbeheerders in 2014 of 2015 doorvoerden;
- IWVA heeft de rioleringsinfrastructuur niet overgenomen van haar vennoten (waardoor de afschrijvingskosten 23 % van het totaal bedroegen) maar betaalt wel gebruiksrechten. Deze werden onder de andere operationele kosten gerapporteerd, waardoor die opliepen tot 51 % van het totaal;
- bij Infrac West, Inter-aqua, IVEG en Riobra worden de investeringsuitgaven met een forfaitaire toeslag van 2,50 % overheadkosten verhoogd. De gerapporteerde overheadkosten omvatten alleen het verschil tussen de totale overheadkosten en de forfaitaire toeslagen (dat ook negatief kan zijn). De indirecte personeelskosten worden via een verdeelsleutel toegewezen aan de materiële vaste activa;
- Infrac West, Inter-aqua en Riobra hebben in 2014 een fonds opgericht waarin ze middelen voor het rioolbeheer reserveren. De toevoegingen aan dit rioleringsfonds werden onder de andere operationele kosten gerapporteerd, waardoor die opliepen tot 21 % van de kosten (bij Inter-aqua);
- Rio-link en HidroSan streven steeds naar een kasevenwicht en spreken geen externe financiering aan. Zij rapporteerden dan ook geen rentelasten (onder de financiële kosten). De andere rioolbeheerders maakten deze keuze niet en hebben allemaal, behalve IWVA, leningen afgesloten of thesauriebewijzen uitgegeven. AquaRio voorziet expliciet de mogelijkheid om investeringsbudgetten vervroegd op te nemen waardoor de financiële kosten opliepen tot 21 % van het totaal.

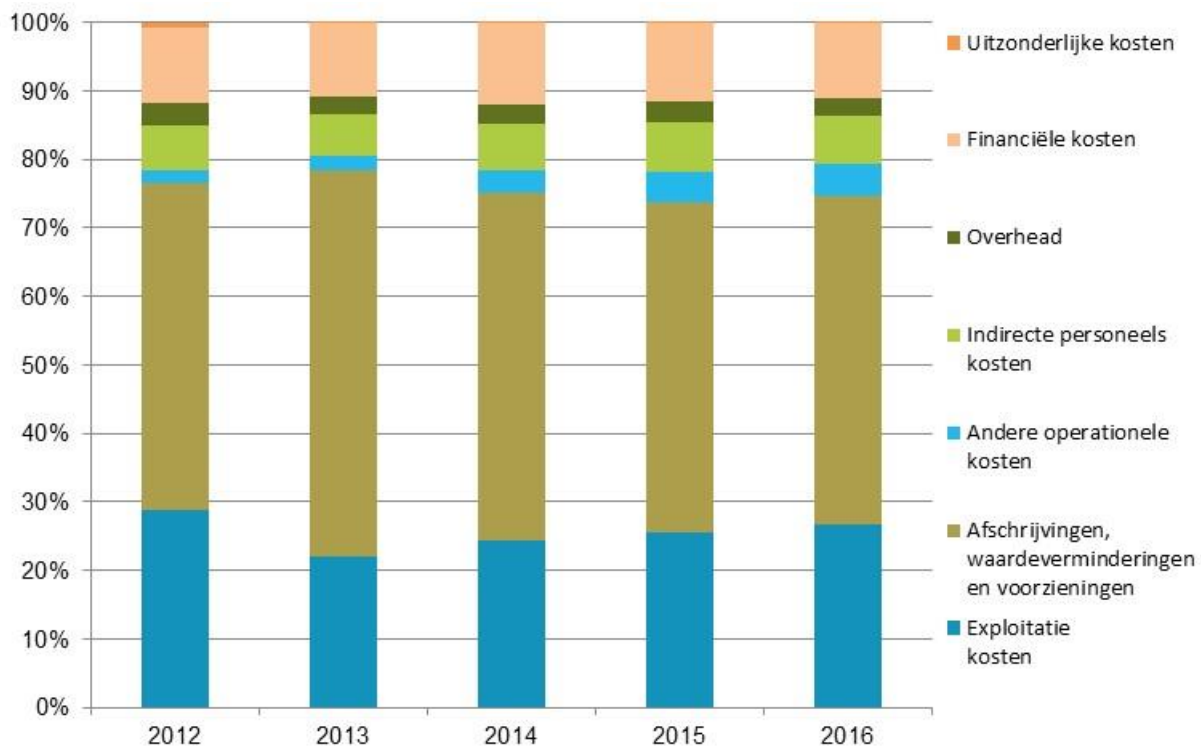
In hoofdstuk 5 worden de voornaamste kostenrubrieken (investeringen, exploitatie en overhead) bekeken en plaatsen we deze kosten in verhouding tot de relevante kostendrijvers.

[illegible]

Figuur 7: Gerapporteerde kosten per rubriek in 2016

Figuur 8: Gerapporteerde kosten per rubriek tussen 2012 en 2016

3.2 Opbrengsten van de gemeentelijke sanering

De kosten voor de uitbouw en het onderhoud van de rioleringsinfrastructuur worden grotendeels gedragen door de Vlaamse gezinnen en bedrijven, maar ook de gemeenten en het Vlaamse Gewest nemen een deel van de kosten op zich. In totaal rapporteerden de rioolbeheerders 422 miljoen euro aan opbrengsten.

3.2.1 Opbrengsten per inwoner

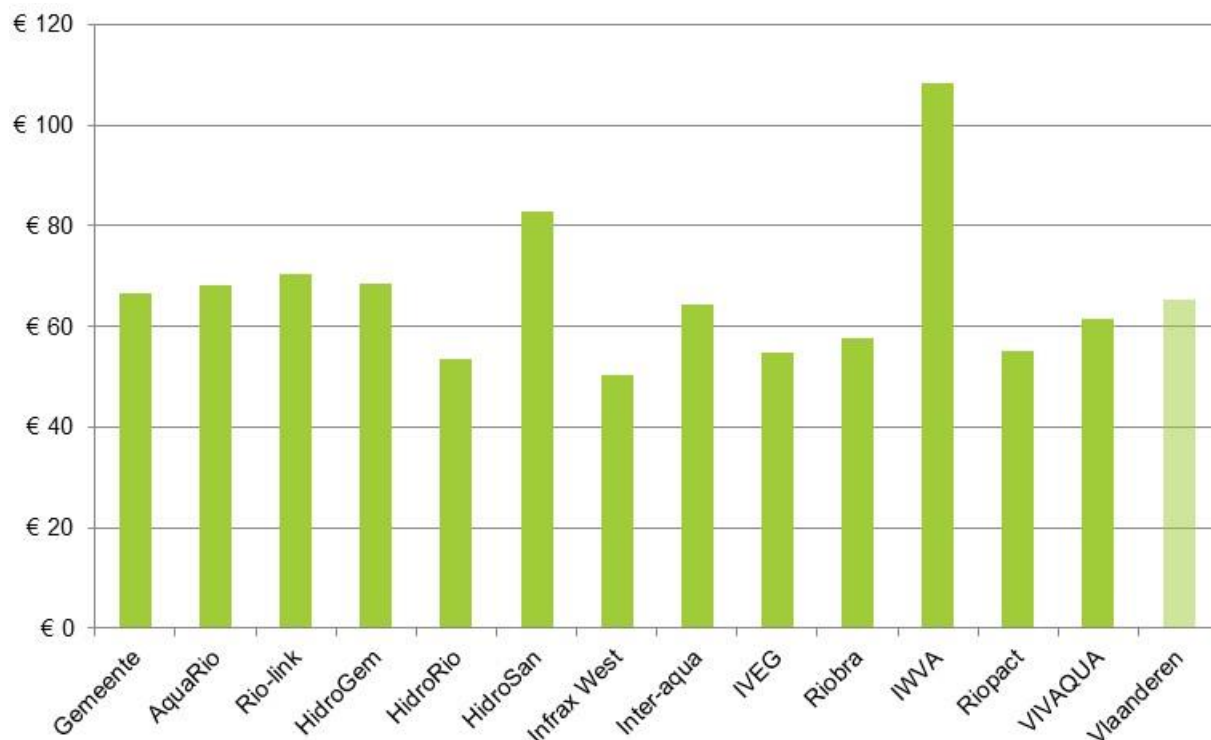
De gemiddelde opbrengst per inwoner bedroeg 65 euro per inwoner in 2016, 2 euro meer dan in 2015. In overeenstemming met de voorgaande jaren blijft de onderlinge variatie tussen de verschillende rioolbeheerders groot. Aangezien de gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding de voornaamste inkomstenbronnen waren, is deze variatie vooral gerelateerd aan het waterverbruik, de tarieven en de tariefstructuur (voor grootverbruikers). Enkele voorbeelden:

- IWVA rapporteerde opmerkelijk hoge opbrengsten voor een bedrag van 108 euro per inwoner. In de meeste gemeenten waar IWVA het rioolbeheer uitvoerde, gold dan ook het maximumtarief voor de kleinverbruikers¹⁰ en eenzelfde, uniform tarief voor de grootverbruikers. Er werd ook relatief veel water verbruikt in verhouding tot het aantal inwoners. Dit komt door de vele tweede verblijven in het werkingsgebied van IWVA, waar men wel water verbruikt maar niet gedomicilieerd is;
- Inter-aqua rapporteerde middelhoge opbrengsten van 65 euro per inwoner. Deze rioolbeheerder hanteerde ook het maximumtarief voor de kleinverbruikers maar hanteerde in plaats van een uniform tarief individuele en degressieve tarieven voor de grootverbruikers;
- HidroRio en IVEG hanteerden beiden lagere en uniforme tarieven. Ook lag het waterverbruik per inwoner in hun werkingsgebied ruim onder het Vlaamse gemiddelde. Daardoor rapporteerden zij een merkkelijk lagere opbrengst per inwoner dan de bovenvermelde rioolbeheerders.

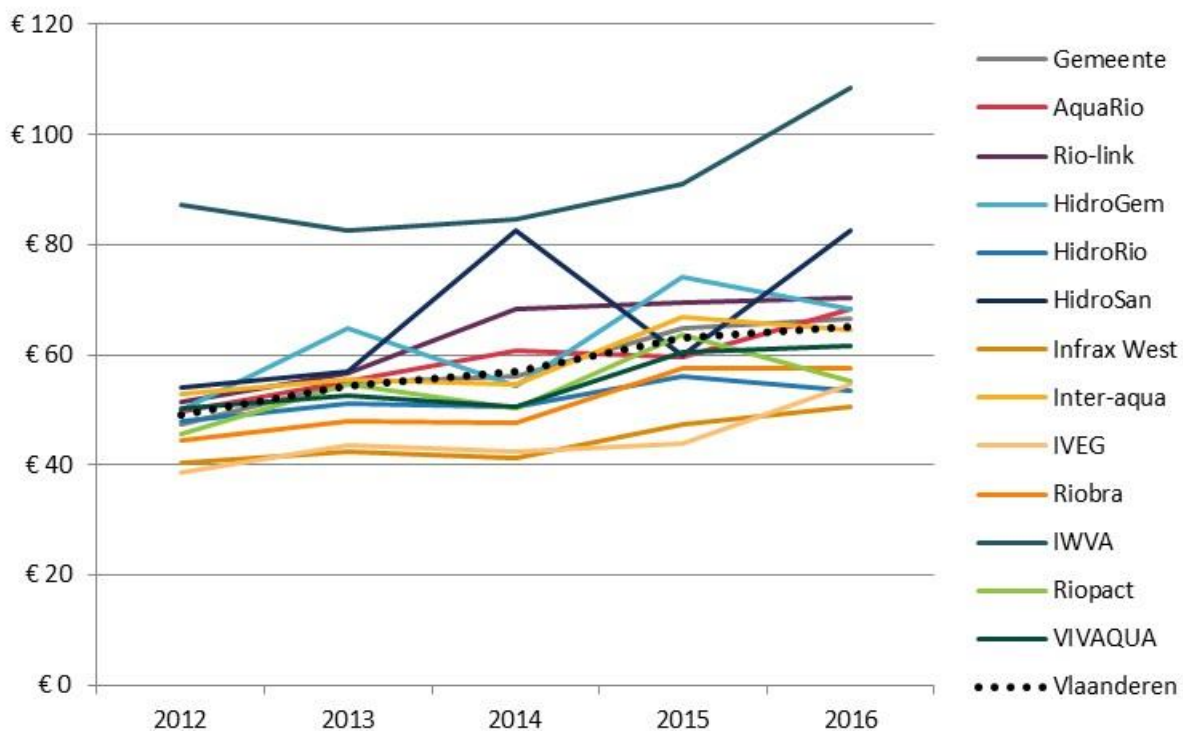
Bij Rio-link en HidroSan hebben niet alleen de opbrengsten uit de gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding een bepalende invloed op het totaal. Doordat zij cashflowmatig rapporteerden, komen ook de verschillen in de jaarlijks ontvangen subsidies duidelijk tot uiting. Vooral de opbrengstencurve van HidroSan (figuur 10) kende om deze reden een sterk veranderlijk verloop.

¹⁰ Kleinverbruikers zijn de gezinnen en bedrijven die minder dan 500 m³ leidingwater per jaar verbruiken en/of over een eigen waterwinning met pompcapaciteit kleiner dan 5 m³ per uur beschikken. Grootverbruikers overschrijden die grenzen.

Figuur 9: Gerapporteerde opbrengsten per inwoner in 2016

Figuur 10: Gerapporteerde opbrengsten per inwoner tussen 2012 en 2016

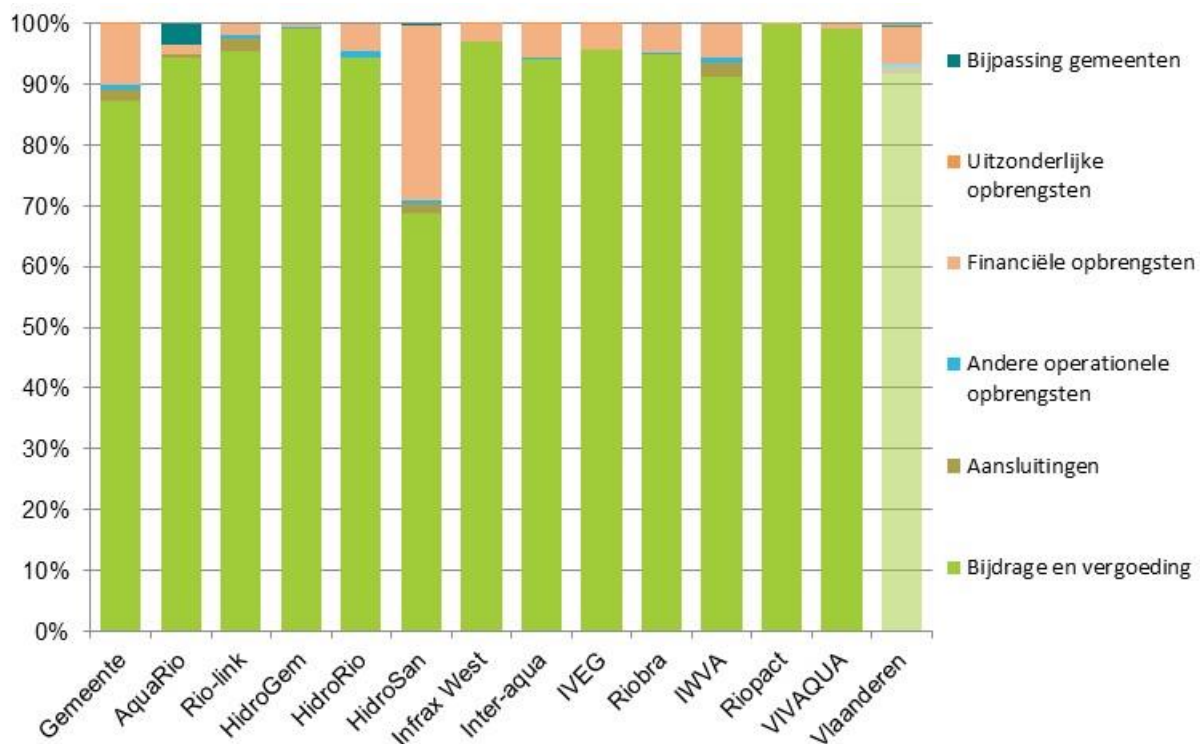
3.2.2 Opbrengstenstructuur

Uit figuur 11 blijkt dat 92 % van de opbrengsten via de gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding geïnd worden. Daarna wogen de verrekende¹¹ kapitaalsubsidies (financiële opbrengsten) het zwaarste door. Gemiddeld bedroegen deze 6 % van het opbrengstentotaal. Voor de gemeentelijke rioolbeheerders was het relatieve gewicht van de kapitaalsubsidies zelfs 10 %. De intergemeentelijke rioolbeheerders rapporteerden alleen de subsidies die ze ontvingen na de toetreding van hun gemeentevennoten. De subsidies die de gemeenten vóór hun toetreding ontvingen, werden al dan niet in de overnameprijs verrekend.

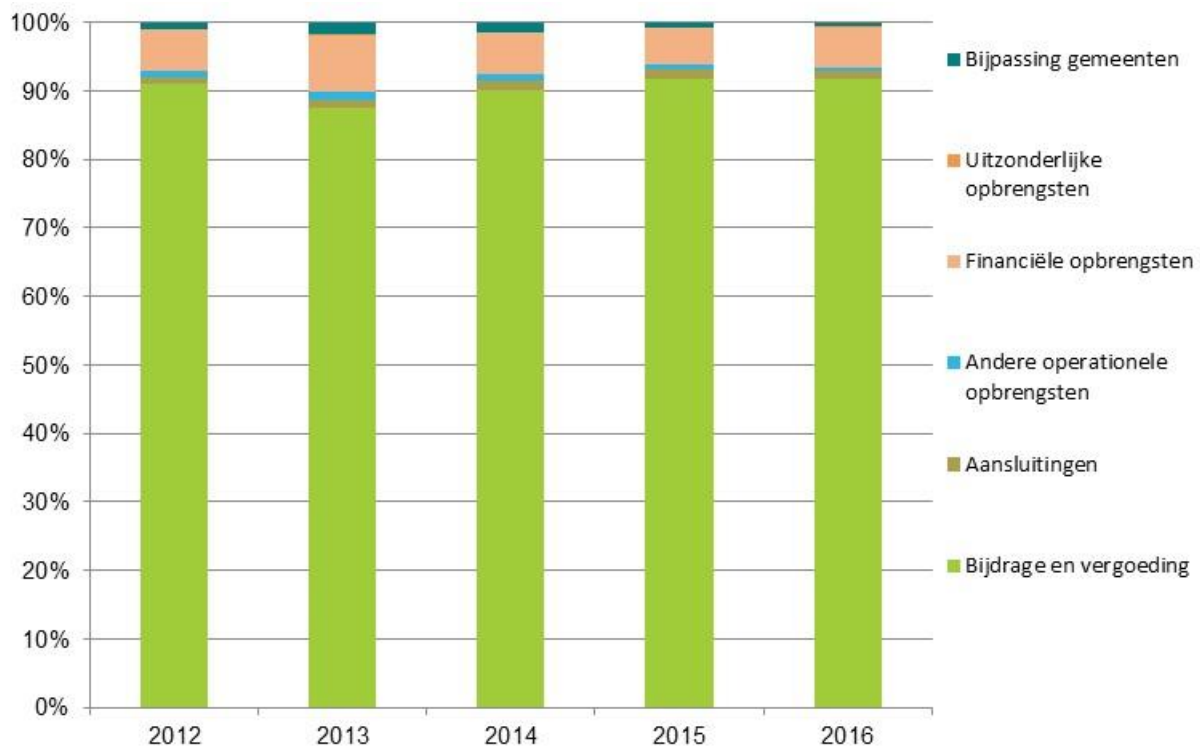
Aanvullend konden de gemeentevennoten een deel van de investeringslasten (bijvoorbeeld om de uitvoering van een bepaald rioleringsproject te versnellen) of werkingskosten (bijvoorbeeld als de gemeente een deel van het rioolbeheer nog zelf uitvoert en bekostigt) van de intergemeentelijke rioolbeheerders bijpassen of overnemen. Deze tussenkomsten bedroegen maar 1 % van de opbrengsten. Alleen AquaRio en HidroSan rapporteerden de tussenkomsten van hun vennoten wel zo. Eventuele tussenkomsten van andere gemeenten zijn in de afschrijvingskosten of via de resultaatsverwerking verrekend en zijn niet afzonderlijk gerapporteerd.

¹¹ De ontvangen subsidies worden samen met de investeringsuitgaven geactiveerd en afgeschreven over een periode van 1 tot 75 jaar.

Figuur 11: Gerapporteerde opbrengsten per rubriek in 2016

Figuur 12: Gerapporteerde opbrengsten per rubriek tussen 2012 en 2016

3.3 Financieel resultaat

Om een zicht te krijgen op de financiële toestand van de rioolbeheerders, wegen we de gerapporteerde kosten en opbrengsten tegenover elkaar af. We onderzoeken de kostendeckingsgraden, hoe deze evolueren en in welke mate deze variëren tussen de rioolbeheerders onderling.

3.3.1 Kostendeckingsgraad

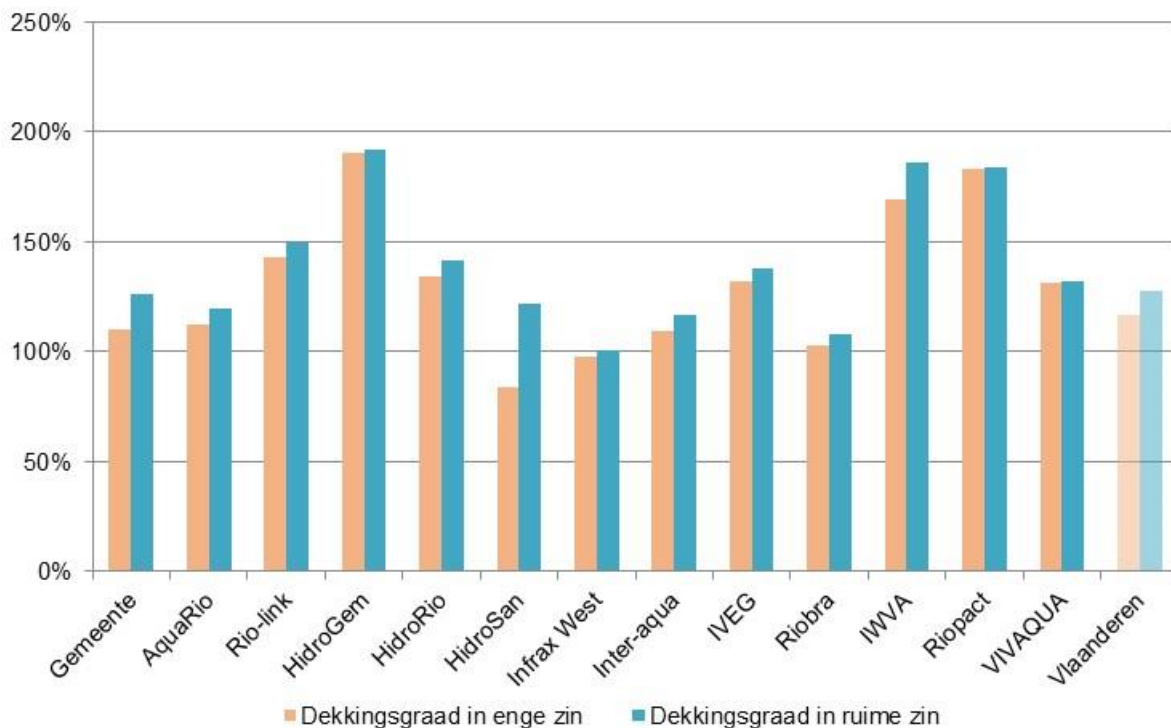
In figuur 13 zie je de kostendekkingsgraden in 2016. We maken daarbij een onderscheid tussen de kostendekkingsgraad in enge zin en de kostendekkingsgraad in ruime zin. In het eerste geval worden de opbrengsten van de gemeentelijke saneringsbijdragen en -vergoedingen uitgezet ten opzichte van de totale kosten. In 2016 bedroeg de kostendekkingsgraad in enge zin bijna 117 %, wat betekent dat alleen de opbrengsten van de gemeentelijke saneringsbijdragen en -vergoedingen ruimschoots volstonden om alle kosten te dekken. Als we ook de andere opbrengsten in rekening brengen, krijgen we de kostendekkingsgraad in ruime zin. Die bedroeg bijna 127 %, of 2 procentpunten minder dan het voorgaande rapporteringsjaar.

De kostendekkingsgraad in ruime zin varieerde tussen 101 % bij Infrac West en 192 % bij HidroGem. In de meeste gevallen overschreed de kostendekkingsgraad in enge zin de honderdprocentgrens en bedroeg deze 5 à 8 procentpunt minder dan de kostendekkingsgraad in ruime zin. Bij HidroSan, dat in vergelijking met de voorgaande jaren veel investeringsuitgaven en subsidie-inkomsten boekte, liep het verschil tussen beide kostendekkingsgraden op tot 40 procentpunten en volstonden de opbrengsten van de gemeentelijke saneringsbijdragen en -vergoedingen alleen niet om alle kosten te dekken. Ook bij IWVA en de gemeenten die zelf instonden voor het rioolbeheer, was het verschil tussen beide kostendekkingsgraden groter dan bij hun sectorgenoten.

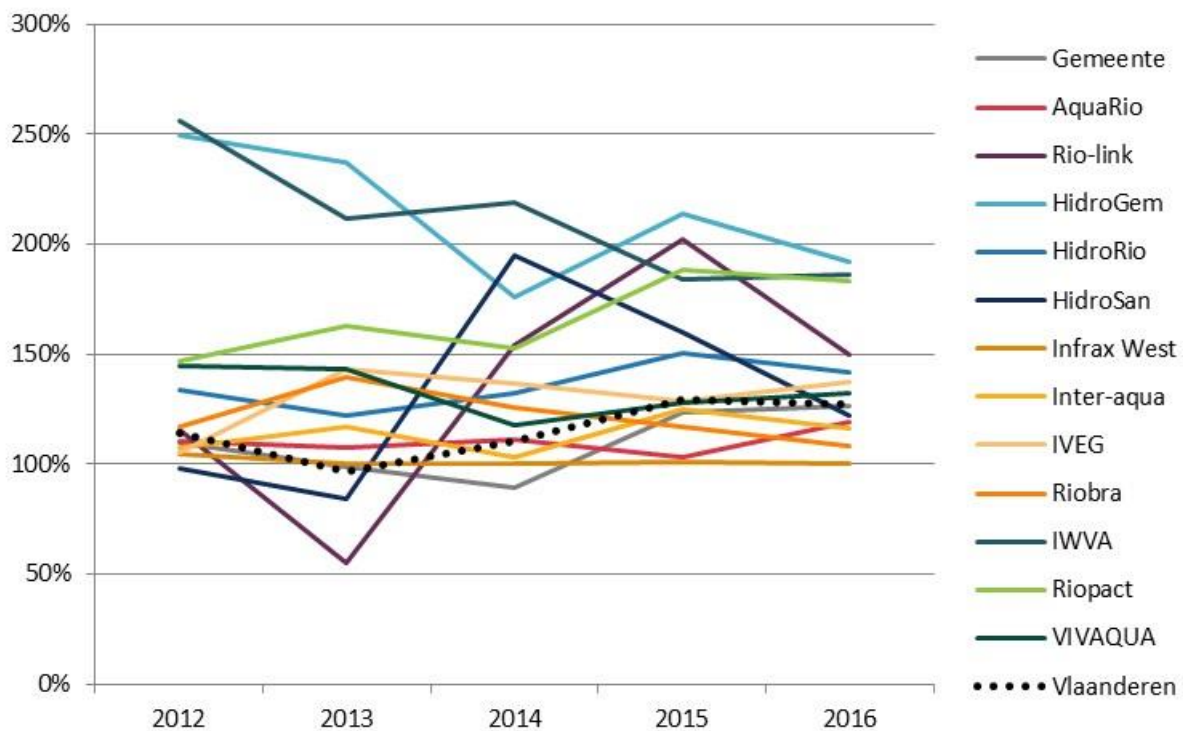
Als we de gemeenten afzonderlijk bekijken, dan blijkt dat net als vorig jaar 81 % van de gemeenten kostendekkend opereerden. Binnen deze groep beschikten 21 % van de gemeenten zelfs over een financiële marge tussen 25 en 50 %, terwijl 20 % van de gemeenten over een nog ruimere marge beschikten. 19 % van de gemeenten rapporteerden een kostendekkingsgraad kleiner dan 100 %, waarvan 3 gemeenten zelfs een kostendekkingsgraad kleiner dan 50 % rapporteerden. Dit zijn wel uitzonderingen: gemeenten die lage tarieven hanteren of die door de gekozen boekhoudmethode of een eenmalig voorval de financiële marge zagen slinken. In hoofdstuk 4 komen we hierop terug.

Als we de gemiddelde kostendekkingsgraad over een langere termijn bekijken (figuur 14), dan is deze vooral gestegen. De grootste stijging zien we bij Riopact en de gemeenten die zelf instaan voor het rioolbeheer. In deze gevallen steeg de kostendekkingsgraad respectievelijk met 37 en 16 procentpunten tussen 2012 en 2016. Daarentegen zijn de kostendekkingsgraden van HidroGem en IWVA, die in 2012 nog een kostendekkingsgraad van om en bij 250 % rapporteerden, met een tiental procentpunten gedaald. We zien ook een cyclisch verloop van de kostendekkingsgraad in het geval van Rio-link en HidroSan. Dit wordt verklaard doordat zij in opeenvolgende perioden relatief veel en weinig investeerden en cashflowmatig rapporteerden.

Figuur 13: Kostendeckingsgraden in 2016

Figuur 14: Kostendeckingsgraad in ruime zin tussen 2012 en 2016

3.4 Kasstroomoverzicht voor 2014 tot 2016

In de voorgaande editie van het rapport 'Kosten voor riolering'¹² concludeerden we dat, naast een overzicht van de kosten en opbrengsten van de gemeentelijke sanering, ook een overzicht van de kasstromen nodig is om de naleving van de wettelijke bepalingen (hoofdstuk 4) adequaat te kunnen opvolgen. Op vraag van minister Schauvliege rapporteerden de intergemeentelijke rioolbeheerders alvast de kasstromen voor de boekjaren 2014, 2015 en 2016. De resultaten worden in dit hoofdstuk toegelicht.

3.4.1 Van financiële resultaten naar kasstromen

Eerst willen we het onderscheid tussen de kosten, de opbrengsten en het financieel resultaat enerzijds en de uitgaven, de inkomsten en het kassaldo anderzijds toelichten.

Als voorbeeld nemen we de aanleg van een nieuwe riolering: Op het moment dat de riolering opgeleverd en door de rioolbeheerder betaald wordt, resulteert dit in een uitgave maar nog niet in een kost. Pas op het moment dat de rioolbeheerder de riolering effectief in gebruik neemt en in de boekhouding opneemt, ontstaat er ook een kost. De initiële investeringsuitgaven worden daarbij gespreid over de economische levensduur van de riolering en stapsgewijs afgeschreven. Deze afschrijvingen zijn op hun beurt een boekhoudkundige kost waar geen geldelijke transactie aan verbonden is.

Door de initiële investeringsuitgaven te spreiden over de periode waarover de riolering in dienst is en opbrengsten genereert, ontstaat er een oorzakelijk verband tussen de kosten en opbrengsten. In dat opzicht is het financieel resultaat de preferente parameter waaraan we de financiële toestand van de rioolbeheerders op (middel)lange termijn kunnen afmeten. De rioolbeheerders moeten wel ook in staat zijn om hun betalingsverplichtingen op korte termijn te voldoen. Het kassaldo geeft ons daarover meer inzicht.

Om de rapporteringslasten zo veel mogelijk te beperken, vragen we wel geen volledig overzicht van de kasstromen. Via de indirecte methode kunnen we een deel van de kasstromen uit het financieel resultaat afleiden. Figuur 15 illustreert hoe dit in zijn werk gaat.

Door het financieel resultaat te corrigeren voor de niet-kaskosten (afschrijvingen, waardeverminderingen en voorzieningen) en de niet-kasopbrengsten (verrekenende kapitaalsubsidies), krijgen we een inschatting van de operationele kasstromen. De rioolbeheerders moettende geschatte operationele kasstromen alleen aanvullen met de investeringskasstromen. Deze omvatten vooral de investeringsuitgaven en ontvangen gewestsubsidies. Ook de ontvangen en uitgekeerde middelen aan de gemeentevennoten worden binnen dit kader onder de investeringskasstromen begrepen. Het totaal van de operationele en investeringskasstromen geeft ons een inschatting van het door de rioolbeheerders te financieren saldo.

¹² Vlaamse Milieumaatschappij (2017), Kosten voor riolering - rapportering 2015.
Te raadplegen via <https://www.vmm.be/publicaties/kosten-voor-riolering-rapportering-2015>.

Financieel resultaat	
+ Afschrijvingskosten	Correcties voor niet-kaskosten en -opbrengsten
+ Waardeverminderingen	
+ Voorzieningen voor risico's en kosten	
+ Andere niet-kaskosten	
- Verrekende kapitaalsubsidies	
- Andere niet-kasopbrengsten	
= Operationele kasstroom	
- Investeringsuitgaven	Investeringskasstromen
- Uitgekeerde middelen aan gemeentevennoten	
- Andere uitgaven	
+ Ontvangen gewestsubsidies	
+ Ontvangen middelen van gemeentevennoten	
+ Andere inkomsten	
= (Operationele en investerings-) kasstroom	

Toch heeft de financieringsstrategie van de rioolbeheerders een invloed op het rioolbeheer. De rioolbeheerders die geen externe financiering aanspreken en een strikt evenwicht tussen de uitgaven en inkomsten nastreven, kunnen op korte termijn minder investeringen financieren dan de rioolbeheerders die wel externe financiering aanspreken. De verdere uitbreiding van de rioleringsinfrastructuur kan dan ook minder snel gerealiseerd worden. Daartegenover staat dat deze rioolbeheerders op lange termijn meer financiële armslag behouden omdat zij geen rentelasten betalen. Binnen de rioleringssector worden beide financieringsstrategieën toegepast. Rio-link en HidroSan zijn duidelijke voorbeelden van rioolbeheerders die een strikt evenwicht tussen de uitgaven en inkomsten nastreven, maar ook IWVA maakte tot nu toe geen gebruik van externe financiering. De andere rioolbeheerders doen dat wel.

Figuur 16 geeft een overzicht van de kasstromen, die volgens de bovenstaande methode bepaald en door de rioolbeheerders gerapporteerd zijn. Deze figuur omvat niet de totale kasstromen voor Vlaanderen, maar alleen de kasstromen van de intergemeentelijke rioolbeheerders. De gemeenten die zelf instaan voor het rioolbeheer, moeten het kasstroomoverzicht pas rapporteren vanaf de volgende legislatuur.

Kasstroom (miljoenen)

Jaar	Andere uitgaven	Uitgekeerde middelen aan vennoten	Investeringsuitgaven	Operationele uitgaven	Andere inkomsten	Ontvangen middelen van vennoten	Subsidieontvangsten	Operationele inkomsten	Kasstroom	Kasstroom (cumulatief)
2014	10	0	100	50	0	0	30	170	0	0
2015	10	0	100	50	0	0	30	170	20	20
2016	10	0	100	50	0	0	30	170	30	50

Daarbovenop ontvingen de intergemeentelijke rioolbeheerders subsidies van het Vlaamse Gewest ten belope van 53 miljoen euro in 2014, 36 miljoen euro in 2015 en 38 miljoen euro in 2016. Ook de gemeentevennoten hebben 5 à 8 miljoen euro per jaar bijgedragen aan de financiering van het rioolbeheer, al vloeide er ook 2 à 3 miljoen euro terug naar hen. Met deze middelen hebben de intergemeentelijke rioolbeheerders 152 miljoen in 2014, 145 miljoen euro in 2015 en 166 miljoen euro in 2016 in het rioolbeheer geïnvesteerd.

[illegible]

Afzonderlijk kasstroomoverzicht per rioolbeheerder

In bijlage 4 vind je de afzonderlijke kasstroomoverzichten voor iedere rioolbeheerder. Ondanks dat de intergemeentelijke rioolbeheerders niet altijd op dezelfde manier rapporteerden en sommigen ook de financieringskasstromen rapporteerden, kunnen we grofweg drie groepen met vergelijkbare kasstroomoverzichten onderscheiden:

- Intergemeentelijke rioolbeheerders met een kastekort;

AquaRio rapporteerde opeenvolgende kastekorten met een totale waarde van 55 miljoen euro. Infrac West en VIVAQUA rapporteerden tussen 2014 en 2016 zowel kastekorten als kasoverschotten. In beide gevallen wegen de kastekorten zwaarder door dan de kasoverschotten en daarom kunnen ook deze intergemeentelijke rioolbeheerders hier ondergebracht worden. Het kasstroomoverzicht van VIVAQUA wordt gekenmerkt door een groot aandeel van de operationele uitgaven en een klein aandeel van de investeringsuitgaven ten opzichte van het totale budget. Dat blijkt ook uit de kostenstructuur.

- Intergemeentelijke rioolbeheerders met een kasevenwicht;

Tot deze groep behoren HidroRio en IWVA. Tussen 2014 en 2016 benaderden deze rioolbeheerders telkens een kasevenwicht of realiseerden ze relatief kleine kasoverschotten of -tekorten in vergelijking met de budgetten waarover ze beschikten. HidroRio gebruikte de beschikbare kasoverschotten ook om de opgenomen leningen en uitgegeven thesauriebewijzen vervroegd terug te betalen en om bijna 2 miljoen per jaar uit te keren aan hun gemeentevennoten. Bij IWVA zijn de budgetten en investeringsuitgaven tussen 2014 en 2016 fors toegenomen door de toetreding van de stad Veurne tot deze rioolbeheerder.

Met wat vereenvoudiging, kunnen we Riopact ook in deze groep onderbrengen. Het kassaldo van Riopact fluctueerde sterk, maar gecumuleerd over 2014, 2015 en 2016 benaderde het wel een nulwaarde. Deze rioolbeheerder realiseerde in de periode vóór 2014 wel een relatief groot kastekort van 18 miljoen euro.

- Intergemeentelijke rioolbeheerders met een kasoverschot.

Rio-link, HidroGem, HidroSan en IVEG hadden tussen 2014 en 2016 steeds een relatief groot kasoverschot. Rio-link hield elk jaar ongeveer de helft van het beschikbare budget in kas en bouwde een kasoverschot van 51 miljoen euro op (ondanks een kastekort van 11 miljoen euro in de voorgaande jaren). HidroGem, HidroSan en IVEG hielden elk jaar ongeveer een derde van het beschikbare budget in kas, zodat ze na drie jaar één jaarbudget in overschot hadden.

Ook Inter-aqua en Riobra had ieder jaar een kasoverschot. Deze intergemeentelijke rioolbeheerders hebben elk een kasoverschot van 10 miljoen euro opgebouwd.

In hoofdstuk 4.2.2 worden deze bevindingen verder uitgediept en afgetoetst aan de wettelijke bepalingen.

4.1 Wettelijk kader

- 1 de vervuiling die de abonnee veroorzaakt (de vervuiler betaalt);
- 2 de collectieve respectievelijk individuele saneringskost per m³ water;
- 3 het aandeel van de niet-inbare bijdragen en vergoedingen;
- 4 het aandeel van de vrijstellingen en compensaties;
- 5 de financiële tussenkomst van de gemeenten en het Vlaamse Gewest;
- 6 het aandeel van de kosten die veroorzaakt worden door het lozen van afvalwater dat niet afkomstig is van een openbaar waterdistributienetwerk;
- 7 het aandeel van het vastrecht.

Verder bepaalt het drinkwaterdecreet dat de gemeentelijke saneringsbijdragen en -vergoedingen bestemd zijn voor de financiering van het rioolbeheer. In de omzendbrief over het gebruik van de gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding wordt verduidelijkt dat volgens dit principe de inkomsten uit de gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding alleen gebruikt kunnen worden voor de onderhouds- en investeringsuitgaven die rechtstreeks voortkomen uit de gemeentelijke saneringsactiviteiten of daar redelijkerwijs aan toegewezen kunnen worden.

In navolging van het drinkwaterdecreet, houdt de VMM toezicht op de tarieven en de tariefbepaling. De volgende paragrafen geven een overzicht van de voornaamste bevindingen die we op basis van de rapportering over de gemeentelijke sanering vastlegden.

Te raadplegen via <http://codex.vlaanderen.be/Portals/Codex/documenten/1009284.html>.

14 Met het tarief of de tarieven wordt steeds verwezen naar de tarieven van de variabele prijs van de gemeentelijke saneringsbijdrage en vergoeding en niet de tarieven van het vastrecht of de integrale prijzen van de gemeentelijke saneringsbijdrage en vergoeding.

4.2 Bevindingen over financiële resultaten en kassaldi

Aan de hand van de kostendeckingsgraad kunnen we nagaan of de rioolbeheerders zich aan de wettelijke bepaling voor de tarieven houden. Het kasstroomoverzicht biedt ons meer inzicht over de aanwending van de inkomsten uit de gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding.

4.2.1 Nog geen overeenstemming tussen kosten en tarieven

Op basis van de rapportering over de gemeentelijke sanering kunnen we nagaan of de tarieven van de gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding daadwerkelijk overeenstemden met de kosten. De werkwijze die we daarbij toepasten, is wel licht veranderd ten opzichte van de voorgaande jaren omdat ook de tariefstructuur wijzigde. Met de invoering van het vastrecht voor de kleinverbruikers, kunnen we geen rechtstreekse vergelijking tussen de tarieven en de kosten meer maken. De gemiddelde opbrengst per m³ ⁽¹⁵⁾ blijft wel een goed alternatief. Deze omvat het vastrecht en de variabele prijs en houdt ook rekening met de vrijstellingen, compensaties en inningskosten die in mindering gebracht worden. Ook de neerwaartse invloed van de degressieve tarieven en de individuele tarieven voor de grootverbruikers, wordt via de gemiddelde opbrengst per m³ in rekening gebracht. De gemiddelde kost per m³ omvat zowel de collectieve saneringskost (van de gezinnen en bedrijven die hun afvalwater in de riolering lozen) als de individuele saneringskost (van de gezinnen en bedrijven die hun afvalwater via een IBA zuiveren en het beheer van deze IBA overlaten aan de rioolbeheerder). Bovendien worden ook de kosten, die veroorzaakt worden door het lozen van afvalwater dat niet afkomstig is van een openbaar waterdistributienetwerk, in rekening gebracht. In dat opzicht zijn dit de twee parameters die het nauwst aansluiten bij de decretale bepalingen en dus het meest aangewezen zijn om de naleving daarvan te controleren.

In figuur 17 worden de gerapporteerde kosten en opbrengsten per m³ tegenover elkaar uitgezet. Ook het financieel evenwicht kunnen we makkelijk in deze figuur aanduiden, aangezien dit samenvalt met de bissectrice. Andere kostendeckingsgraden (zoals de 125, 150 en 200 %dekkingsgraad) kunnen we eenvoudig aanduiden door van de bissectrice naar de y-as toe te draaien. Op basis van deze figuur krijgen we dan ook dezelfde bevindingen als in hoofdstuk 3.3. Hierbij nogmaals een kort overzicht:

- de gemiddelde kost bedroeg 86 eurocent per m³ in 2016 en varieerde tussen 45 eurocent (Rio-link) en 1,39 euro (Riobra) per m³;
- de gemiddelde opbrengst bedroeg 1,10 euro per m³ in 2016 en varieerde tussen 67 eurocent (Rio-link) en 1,58 euro (HidroSan en IWVA) per m³;
- zowel de gemiddelde kost als opbrengst per m³ lag in de lijn van de voorgaande jaren;
- als we de verhouding tussen de gemiddelde opbrengst per m³ en de gemiddelde kost per m³ berekenen, krijgen we voor 2016 een kostendeckingsgraad (in ruime zin) van 127 %;
- 81 % van de gemeenten opereerde kostendeckend en ligt in figuur 17 dus boven de bissectrice. De resterende 19 %ligt onder de bissectrice;

¹⁵ Het bruto waterverbruik (incl. sociale vrijstellingen) zoals door de watermaatschappijen gerapporteerd. Het gaat over het totale waterverbruik (zowel kleinverbruikers als grootverbruikers) waarvoor een gemeentelijke saneringsbijdrage of -vergoeding aangerekend werd.

- voor 21 % van de gemeenten lag de kostendeckingsgraad tussen 125 en 150 %;
- 20 % van de gemeenten beschikte over een financiële marge van 50 % of meer.

Op basis van figuur 17 kunnen we dus besluiten dat de beoogde overeenstemming tussen de kosten en tarieven niet bereikt is. In dat geval zou, rekening houdende met de wettelijke bepalingen, iedere rioolbeheerder zich op of dichtbij de bissectrice situeren. Wel kunnen de rioolbeheerders omwille van liquiditeits- of solvabiliteitsredenen tijdelijk van het vooropgestelde evenwicht afwijken. Dit wordt verder onderzocht aan de hand van de gerapporteerde kasoverzichten.

Deze conclusie mag niet over alle rioolbeheerders en gemeenten veralgemeend worden, aangezien een vijfde van alle gemeenten niet kostendekkend opereerde. Dit kan een bewuste keuze zijn. Sommige gemeenten verkiezen om een deel van de rioleringskosten met eigen middelen te financieren (deze bedragen zijn niet gerapporteerd) en rekenen overeenkomstig deze beslissing lagere tarieven aan de gezinnen en bedrijven op hun grondgebied aan. Andere gemeenten maakten die keuze niet maar zijn, ondanks dat ze de maximumtarieven hanteren, niet kostendekkend.

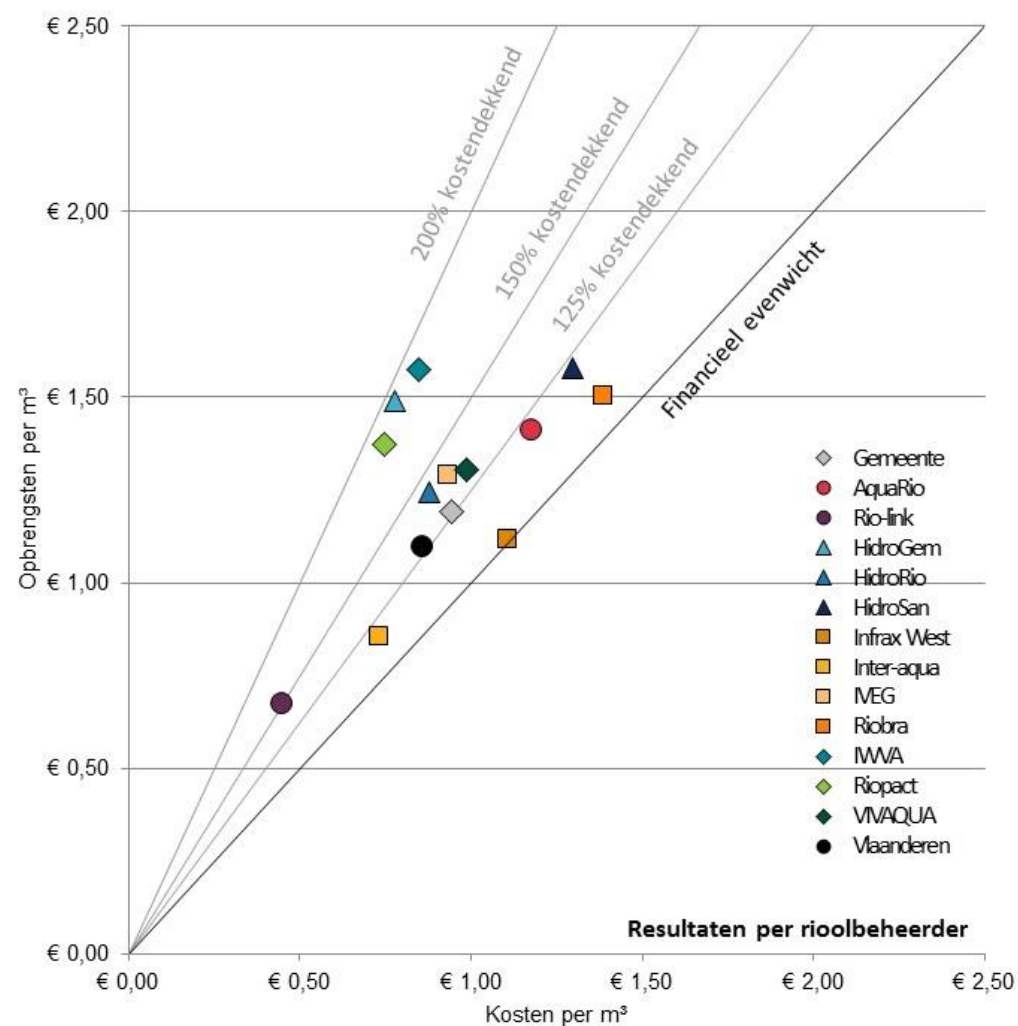
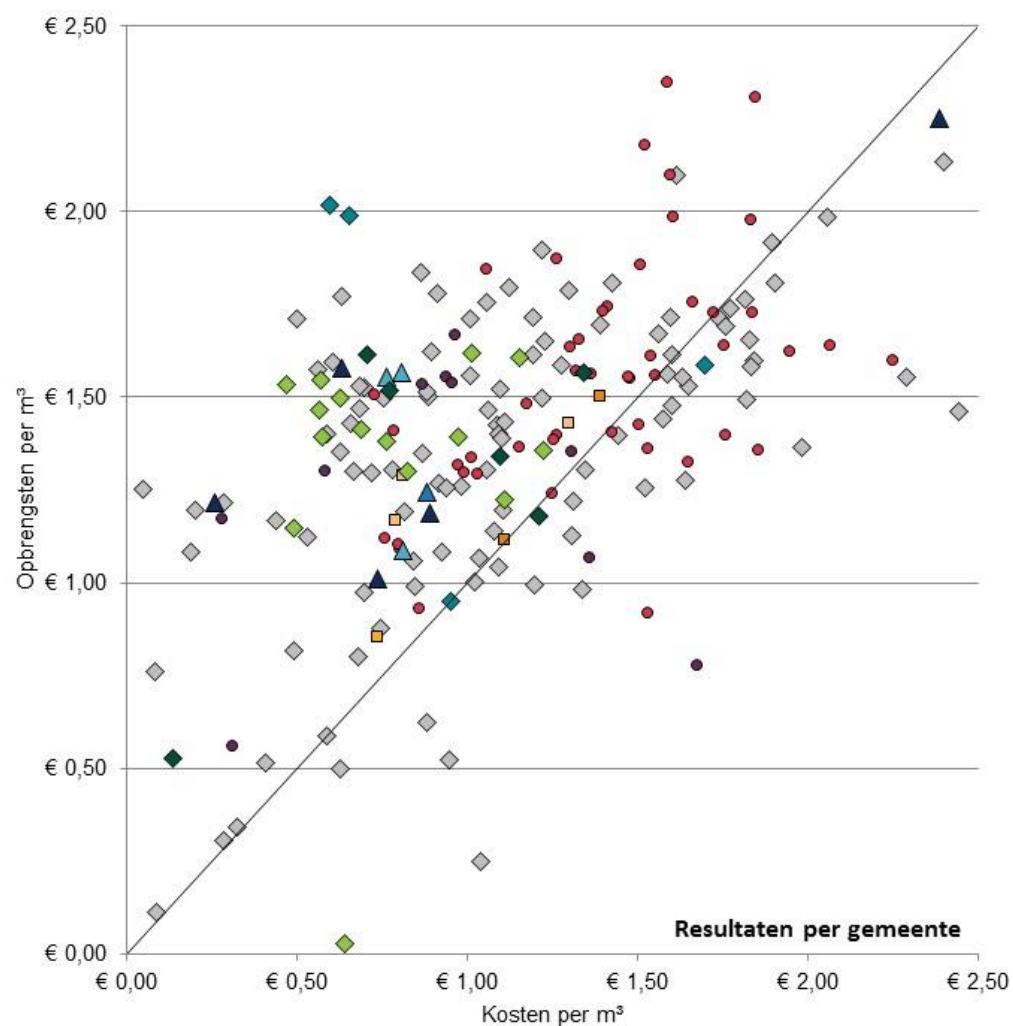
Op basis van de gerapporteerde data vinden we geen onderbouwing voor de gangbare stelling dat de rioolbeheerders automatisch naar een financieel evenwicht zullen evolueren naarmate het rioleringsstelsel verder uitgebreid wordt. Integendeel: de rioolbeheerders in de grote steden en kustgemeenten (waar de rioleringsgraad en uitvoeringsgraad het hoogste zijn) hebben de hoogste kostendekkingsgraden gerapporteerd, terwijl de kleine landelijke gemeenten (waar nauwelijks 60 % van het rioleringsstelsel gerealiseerd is) ook kostendekkend zijn maar in veel mindere mate dan de grootstedelijke gemeenten. We krijgen, met andere woorden, een positieve (maar niet-significante) correlatie tussen de rioleringsgraden en uitvoeringsgraden enerzijds en de kostendekkingsgraden anderzijds.

4.2.2 Vaak kasevenwicht maar ook grote kasoverschotten

Om het gebruik van de gemeentelijke saneringsbijdragen en -vergoedingen te kunnen beoordelen, is een diepgaande analyse van de gerapporteerde data nodig waarbij tegelijkertijd ook de onderliggende boekingen en de saneringscontracten onder de loep genomen worden. De VMM plant in de toekomst een concreet onderzoek dat het bovenstaande afdekt. In tussentijd geven de gerapporteerde kasstromen een voorwaardelijk antwoord.

Zoals we in hoofdstuk 3 duiden, rapporteerden vele intergemeentelijke rioolbeheerders een kastekort, een kasevenwicht of hoogstens een klein kasoverschot. We kunnen, behoudens andere strijdigheden met het drinkwaterdecreet, stellen dat deze rioolbeheerders de inkomsten uit de gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding inderdaad (bijna) volledig gebruiken in het kader van het rioolbeheer en in die zin aan de wettelijke bepalingen voldeden. Daarbij doen we wel geen uitspraak over het onderliggende investeringsniveau en de mate waarin dat volstaat om een goede waterkwaliteit in 2027 te behalen.

Figuur 17: Gerapporteerde kosten en opbrengsten per m³ in 2016

Rio-link, HidroGem, HidroSan en IVEG, daarentegen, rapporteerden wel grote kasoverschotten. Rio-link heeft aangegeven dat zij het door hun beoogde investeringsniveau niet behaalden omwille van vergunningsproblemen of door een moeizame afstemming van de rioleringsprojecten met andere (riolerings-)projecten. Zij willen het investeringsniveau wel fors opdrijven en zo een kasevenwicht bereiken tegen 2020. Ook HidroGem, HidroSan en IVEG hebben aangegeven dat zij alleen een kasoverschot opbouwden om in de komende jaren grotere rioleringsprojecten te kunnen financieren en dat zij bij uitvoering van die projecten een kasevenwicht zullen bereiken. Via de rapportering over de gemeentelijke sanering zal de VMM dit verder opvolgen en toezien dat de voorziene verhogingen van het investeringsniveau daadwerkelijk gerealiseerd worden.

Tot slot, gaan we na of er eventuele liquiditeits- of solvabiliteitsbeperkingen optraden die een afwijking van de beoogde overeenstemming tussen de kosten en tarieven rechtvaardigden. Het feit dat de rioolbeheerders op jaarbasis geen grote kastekorten rapporteerden, de watermaatschappijen instaan voor de inning van de gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding en het doorstorten van die inkomsten strikt geregeld is via de saneringscontracten, duidt op voldoende liquiditeiten en garandeert stabiele kasstromen. Om die reden is een afwijking van het vooropgestelde evenwicht dus moeilijk te rechtvaardigen. Het voorkomen van eventuele solvabiliteitsproblemen, daarentegen, kunnen we alleen op basis van de rapportering niet uitsluiten. Toch krijgen we, aangezien er geen grote cumulatieve kastekorten gerapporteerd zijn, niet de indicatie dat dergelijke beperkingen effectief optreden. Wel heeft Infracx aangegeven dat zij hun financiële plannen zo opstellen dat zij de momenteel gunstige kredietrating behouden.

4.2.3 Onderscheid tussen vier situaties

Door de kostendeckingsgraden en kassaldi tegelijkertijd in beschouwing te nemen (figuur 18), onderscheiden we vier verschillende situaties:

- Gemeenten die niet kostendekkend zijn en een negatief kassaldo hebben;

Dit kwadrant omvat hoofdzakelijk AquaRio-vennoten die bijna maar net niet kostendekkend zijn. Deze groep benaderde het vooropgestelde evenwicht tussen de tarieven en de rioleringskosten zo goed mogelijk.

- Gemeenten die niet kostendekkend zijn en een positief kassaldo hebben;

Als we de rioolbeheerders die cashflowmatig rapporteerden buiten beschouwing laten, omvat deze groep maar drie landelijke gemeenten die tot AquaRio toetraden. Hoewel deze gemeenten momenteel nog middelen in kas hebben en ze het maximumtarief hanteren, bestaat de kans dat de financiële houdbaarheid van het rioolbeheer in deze gemeenten in het gedrang komt.

- Dit kwadrant omvat een grote groep van gemeenten die over de beschouwde periode meer in het rioolbeheer investeerden dan ze zelf ontvingen. Vele gemeenten binnen deze groep, zoals Infrac West en de resterende AquaRio-vennoten realiseerden ook of benaderden minstens de beoogde overeenstemming tussen de kosten en tarieven.

- Gemeenten die kostendekkend zijn en een positief kassaldo hebben.

Wel bemerken we dat de keuze om geen externe financiering aan te spreken, de vorming van kasoverschotten mogelijk in de hand werkt. Omdat rioleringsprojecten vaak vertraging oplopen, bestaat er immers een grote kans dat het beoogde investeringsniveau binnen een bepaalde periode niet behaald wordt. De rioolbeheerders die deze keuze maakten, hebben de nodige middelen om de beoogde investeringen te financieren op voorhand verzameld. Als het beoogde niveau vervolgens niet behaald wordt, blijft een deel van de beschikbare middelen in kas. Als de rioolbeheerders hierop onvoldoende inspelen bij de tariefbepaling en onvoldoende rioleringsprojecten inplannen, dan kan dit resulteren in de systematische opbouw van kasoverschotten. Dit moet ten alle tijden vermeden worden. Ook de ganse sector kan hiertoe bijdragen door de gekende obstakels, die de uitvoering van rioleringsprojecten verhinderen of vertragen, zo veel mogelijk weg te werken.

Naast de bovenvermelde gemeenten, omvat dit kwadrant ook enkele kust- en residentiële randgemeenten binnen het werkingsgebied van IWVA en VIVAQUA die een kostendekkingsgraad van 200 % en meer rapporteerden en bovendien over een aanzienlijk kasoverschot beschikten. In deze gevallen

Kosten voor riolering - Rapportering 2016

kan de naleving van de wettelijke bepalingen en de toepassing van het maximumtarief ernstig in vraag gesteld worden. Meer zicht op de geplande investeringen (die volgend jaar ook gerapporteerd worden), kan hierin uitsluitsel brengen maar op dit moment zien we geen gegronde redenen waarom deze gemeenten zo sterk van het beoogde evenwicht afwijken. Met een riolerings- en uitvoeringsgraad nabij 100 %, verwachten we immers geen opmerkelijke verhoging van het huidige investeringsniveau in deze gemeenten.

Ongeacht in welke situatie de rioolbeheerder zich bevindt, vraagt de VMM dat de tarieven en de investeringsplannen op een transparante en planmatige manier bepaald worden en daarbij een financieel evenwicht behouden blijft of minstens een traject opgezet wordt om een financieel evenwicht binnen afzienbare tijd te bereiken. Daarenboven is het noodzakelijk dat binnen een duidelijk afgelijnde periode (van één legislatuur) aangetoond kan worden welke onderhouds- en investeringsuitgaven met de inkomsten uit de gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding gefinancierd zijn en op die manier aangetoond kan worden dat de Vlaamse gezinnen, bedrijven en landbouwers steeds een correcte prijs betaalden voor de afvoer van hun afvalwater. Aan de hand van de rapportering over de gemeentelijke sanering zal de VMM dit verder opvolgen.

Figuur 18: Indeling van de gemeenten op basis van de kostendeckingsgraad en het kassaldo

Op 20 december 2013 ging de omzendbrief (zie ook 4.1) over de aanwending van de gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding van kracht. We overlopen in dit kaderstuk kort hoe de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden aan de omzendbrief gehoor geven.

Algemeen stellen we vast dat er geen dividenden meer uitgekeerd worden. Het boekhoudkundig resultaat wordt nu overgedragen naar het volgende boekjaar (72 %) of naar de reserves (28 %). Wat wel nog gebeurt, is dat bepaalde gemeenten gelden ontvangen als gevolg van vroegere contracten, voor het gebruiksrecht van de riolering of als deelname in een fonds waaruit voor saneringsuitgaven kan geput worden.

Hierna een overzicht van de evoluties per intergemeentelijke rioolbeheerder sinds de invoering van de omzendbrief:

Farys (TMVW)	AquaRio betaalde 9 % van de economische waarde voor het gebruiksrecht en bij eigendomsoverdracht ook de terugvorderbare BTW. In 2016 waren deze betalingen afgerond.
Water-link	Rio-link betaalde in het verleden een gebruiksvergoeding aan de stad Antwerpen, doch dit is stopgezet.
PIDPA	HidroRio kent aan haar vennoten een achtergestelde lening toe van 75 % van de boekwaarde van het overgenomen rioleringsstelsel. De helft van dit bedrag wordt in een investeringsfonds gestort. De gemeenten kunnen dit fonds alleen gebruiken om tussenkomsten in rioleringsprojecten te betalen. De andere helft is een kapitaalsaflossing die in schijven wordt afgelost. Met deze betaling kunnen extra tussenkomsten van de gemeenten aan HidroRio gecompenseerd worden. Er worden geen intresten meer betaald. Bij HidroGem wordt aan één gemeente een vergoeding betaald: een kapitaalsaflossing op de achtergestelde lening en een vergoeding voor de rioleringstaken die gemeente zelf nog uitvoert. Bij HidroSan wordt geen vergoeding betaald.
IWVA	IWVA betaalt gebruiksvergoedingen aan zijn vennoten. Deze gebruiksvergoeding is voor de gemeenten De Panne en Nieuwpoort 9 % van de gefactureerde omzet. Deze gebruiksvergoeding is voor de gemeenten Alveringem en Veurne het saldo van de exploitatie-uitgaven voor sanering binnen de betrokken gemeente door IWVA en de ontvangen bijdrage. In lijn met de omzendbrief van 20/12/2013 moesten gemeenten deze fondsen aanwenden voor saneringsuitgaven, zoals aflossing van leningen m.b.t. sanering aangegaan vóór de toetreding tot de saneringsactiviteit van de IWVA en als terugbetaling van tussenkomsten die de gemeenten gedaan hebben in de financiering van rioleringsprojecten uitgevoerd door IWVA. In voorkomend geval betekent dit dat de gemeente ook kan bijleggen uit de algemene middelen. Dit houdt dus in dat de aangesloten gemeenten hier ieder afzonderlijk een reservepot op- of afbouwen, respectievelijk uit eigen middelen bijleggen, om investeringen in de saneringsinfrastructuur te betalen. Veurne trad toe tot dit samenwerkingsverband in 2015 toen de omzendbrief al in voege was.
De Watergroep	Riopact betaalde in het verleden aan de gemeenten die toetraden een vergoeding ten bedrage van ongeveer 95 % van de economische waarde. Op heden wordt dit voor de gemeenten in een reservefonds gestort om eventuele negatieve werkingssaldi bij te leggen (bijvoorbeeld Opwijk).
VIVAQUA	Deze rioolbeheerder betaalde zoals vroeger vastgelegd verder voor de lopende rioleringsleningen van Zaventem en Sint-Pieters-Leeuw.
Infrax	De samenwerkingsverbanden van Infrax, zijnde Infrax-West, Inter-aqua, IVEG en Riobra keerden in het verleden dividenden uit. Sinds 2014 wordt dit bedrag toegewezen aan de gemeente en gestort in een fonds dat alleen kan aangesproken worden voor saneringsuitgaven.

5 KOSTENEFFICIENT RIOOLBEHEER: HET GEMEENTELIJKE FINANCIIEEL BENCHMARKMODEL

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de gemeentelijke benchmarkanalyse over het jaar 2016 weergegeven. Om de relevante benchmarkgroepen met elkaar te kunnen vergelijken ontwikkelde de VMM specifieke kostenefficiëntie-indicatoren. Tevens wordt de evolutie van deze indicatoren over de periode 2012 tot en met 2016 voorgesteld.

Dit rapport geeft de trends en evoluties van de benchmarkanalyse weer. Bijgevolg werden alle resultaten in dit hoofdstuk geanonimiseerd, de resultaten worden als leertraject teruggekoppeld met de individuele rioolbeheerders. Bijkomend ontvangt elke gemeente een individuele resultaatsfiche waarmee gemeenten hun eigen resultaten kunnen vergelijken met deze van de verschillende benchmarkgroepen.

5.1 Van activiteiten naar kostenefficiëntie-indicatoren

Identificatie van (sub)activiteiten en kostendrijvers

Het rioolbeheer omvat verschillende activiteiten en subactiviteiten. Telkens één van deze activiteiten wordt uitgevoerd, worden er kosten gemaakt. De hoogte van de gemaakte kosten is afhankelijk van een kostendrijver. Zo is bijvoorbeeld de hoogte van de kosten die gemaakt worden voor de exploitatie van hydraulische structuren afhankelijk van het aantal pompstations, in dit geval de kostendrijver. Voor de opbouw van het benchmarkmodel bracht de VMM alle (sub)activiteiten en kostendrijvers van het gemeentelijk rioolbeheer in kaart.

Indicatoren maken vergelijking mogelijk

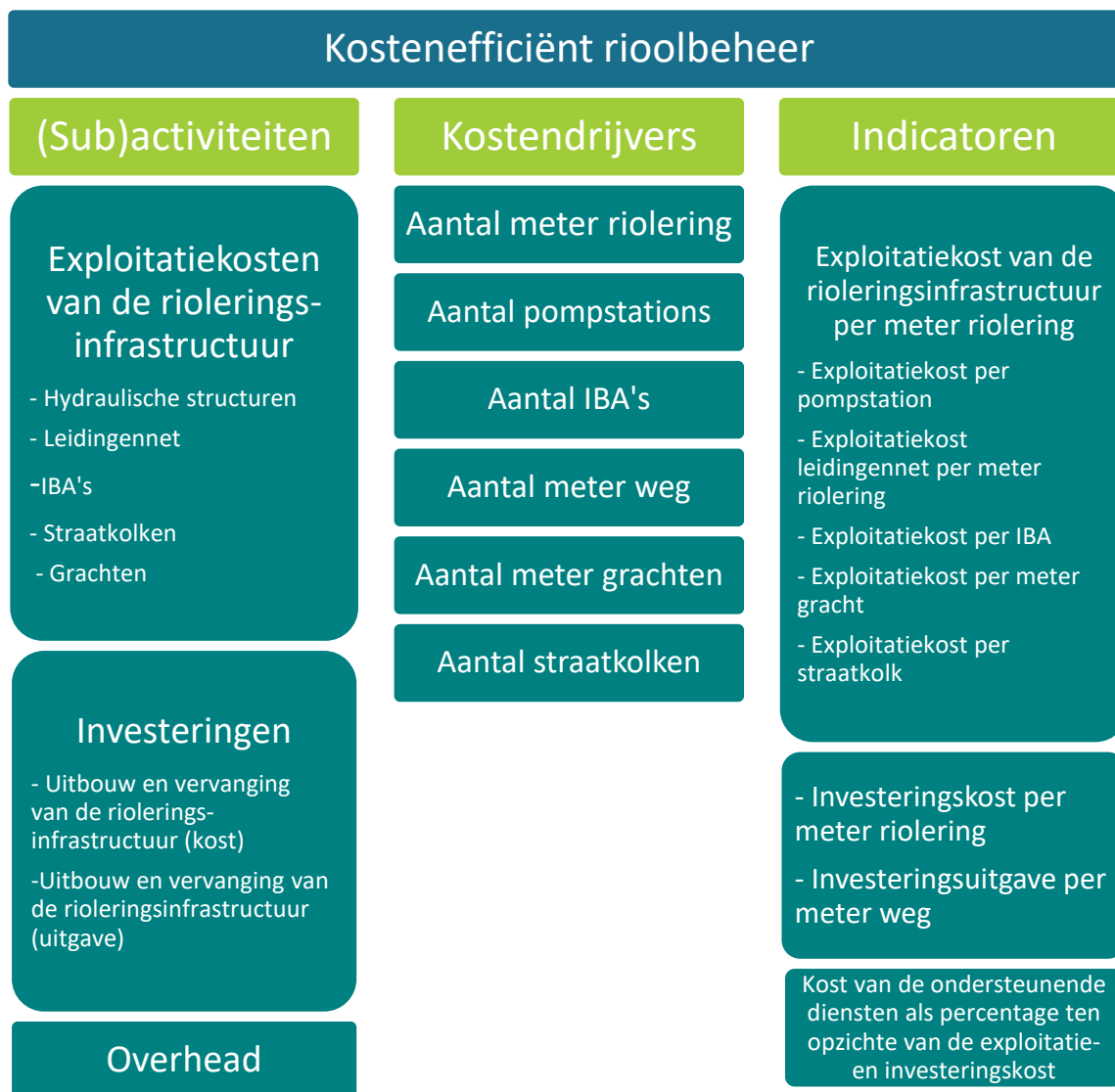
De verhouding tussen de gemaakte kosten voor één bepaalde (sub)activiteit en de overeenkomstige kostendrijver werd berekend. De verkregen indicator is een maat voor de kostenefficiëntie van deze (sub)activiteit en laat een vergelijking tussen de verschillende types rioolbeheerders toe. Zo is bijvoorbeeld de exploitatiekost per pompstation een indicator voor de kostenefficiëntie van de exploitatiekosten van hydraulische structuren.

In figuur 19 wordt de benchmarkmethodologie schematisch voorgesteld.

The diagram illustrates the formula for the cost efficiency indicator. It consists of three main parts connected by mathematical symbols:

- Left part (Numerator):** A light green circle containing the text "Kostprijs / Uitgave voor Activiteit (N)" and a list of subactivities: "Subactiviteit 1 (N-1)", "Subactiviteit 2 (N-1)", and "...".
- Middle part:** A dark teal division symbol ($\div$).
- Right part (Denominator):** A dark teal circle containing the text "Kostendrijver".
- Result:** An equals sign (=) followed by a teal circle containing the text "Indicator voor Kostenefficiëntie".

Figuur 20: Overzicht van de (sub)activiteiten, kostendrijvers en kostenefficiëntie-indicatoren

Types kostenefficiëntie-indicatoren: exploitatie, investering en ondersteuning

De kostenefficiëntie-indicatoren kunnen onderverdeeld worden in 3 blokken. De exploitatiekosten hebben betrekking op alle kosten van het onderhoud, de herstelling en de uitbating van de rioleringsinfrastructuur. De investeringsactiviteit wordt vanuit twee perspectieven bekeken. Enerzijds worden vanuit kostenperspectief alle boekhoudkundige kosten in rekening gebracht. Het betreft hier voornamelijk de afschrijvingskosten, waardeverminderingen en voorzieningen. Anderzijds worden vanuit het

5.2 Benchmarkgroepen

Figuur 21: Schematische voorstelling van de verschillende benchmarkgroepen

Onder exploitatiekosten verstaan we alle kosten die gemaakt worden voor onderhoud, herstelling en uitbating van de rioleringsinfrastructuur.

Onderstaand diagram geeft de verdeling van de totale exploitatiekosten in subactiviteiten (figuur 22). Het is duidelijk dat het grootste deel van de exploitatiekost (62 %) gaat naar de exploitatie van het leidingennet. Andere relevante activiteiten op vlak van exploitatiekosten zijn de buffer- en infiltratievoorzieningen (13 %), straatkolken (13 %) en hydraulische structuren (9 %).

Infrastructuurtype	Percentage
Leidingennet	62%
Hydraulische structuren	9%
Aansluitingen	2%
IBA's	1%
KWZI's	0%
Buffer- en infiltratievoorzieningen	13%
Straatkolken	13%

In dit rapport worden de subactiviteiten exploitatiekosten leidingennet, exploitatiekosten hydraulische structuren, exploitatiekosten IBA's, exploitatiekosten grachten en exploitatiekosten straatkolkenreiniging in detail besproken. Voor een grondige analyse van de andere subactiviteiten beschikt de VMM momenteel over onvoldoende gegevens. Er wordt onderzocht of en hoe deze gegevens in de toekomst kunnen verzameld worden.

De kostendrijver voor de benchmarkindicator exploitatiekost per meter riool, met name het aantal lopende meter riool, wordt berekend als het aantal lopende meter weg die gerioleerd is in de desbetreffende gemeente, verhoogd met een corrigerende factor van 15 % om de wegen met dubbele riolering in rekening te brengen.

Figuur 23: Exploitatiekost per lopende meter riool voor de verschillende benchmarkgroepen

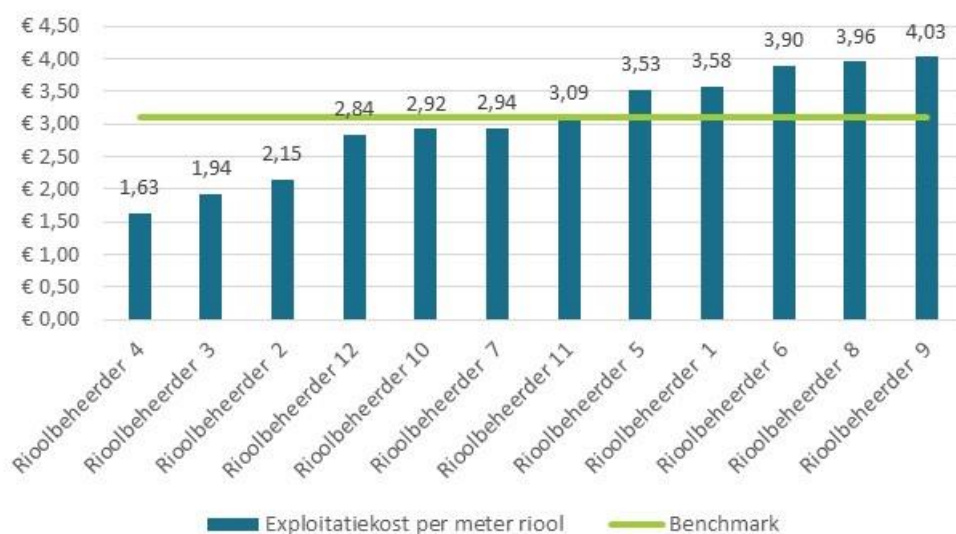
Er zijn grote verschillen tussen de individuele rioolbeheerders binnen elke afzonderlijke benchmarkgroep. Figuur 24 toont de spreiding van de exploitatiekosten in euro per meter riool rond het gemiddelde voor de gemeenten die het rioolbeheer in eigen beheer hebben.

The chart illustrates the trend of sewerage operating costs per meter sewer over a 15-year period. The benchmark remains constant at €2,00, while the actual costs show a significant upward trend, starting below the benchmark and crossing it around 2012, eventually reaching more than three times the benchmark value by 2020.

Year	Benchmark (€)	Exploitatiekost per meter riool (€)
2005	2,00	0,20
2006	2,00	0,30
2007	2,00	0,40
2008	2,00	0,50
2009	2,00	0,60
2010	2,00	0,70
2011	2,00	0,80
2012	2,00	0,90
2013	2,00	1,00
2014	2,00	1,10
2015	2,00	1,20
2016	2,00	1,30
2017	2,00	1,40
2018	2,00	1,50
2019	2,00	1,60
2020	2,00	1,70

Van de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden schommelt de exploitatiekost per meter riolering tussen 1,63 euro en 4,03 euro (figuur 25). De standaardafwijking bedraagt 0,77 wat lager is dan bij de gemeenten. Een mogelijke verklaring hiervoor is een grotere homogeniteit in activiteiten en (exploitatie)kostenstructuur van de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden dan bij de gemeenten die het rioolbeheer in eigen beheer hebben.

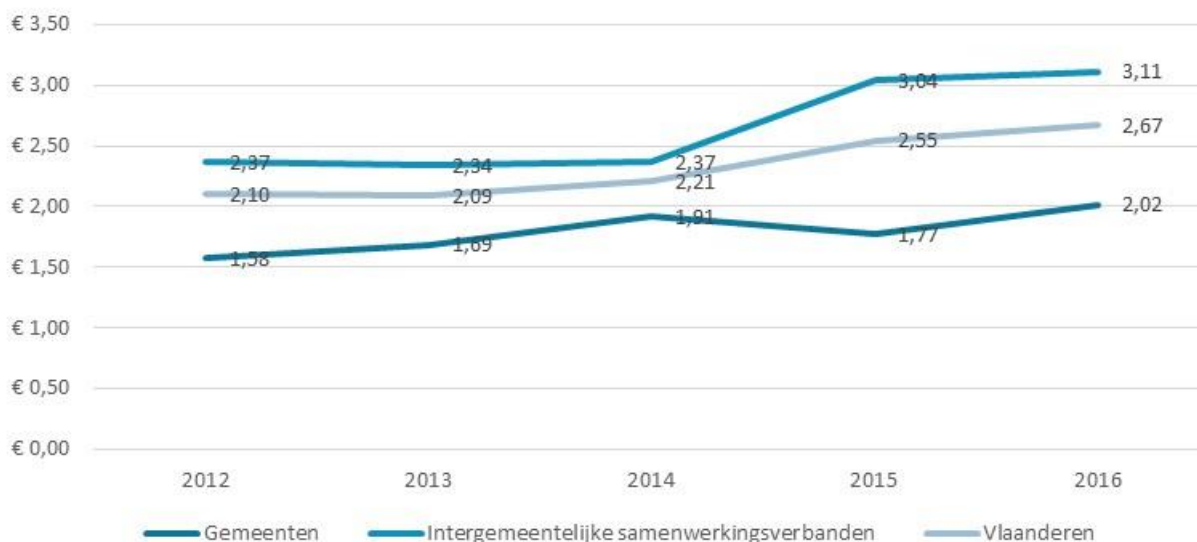
Figuur 25: Exploitatiekost per meter riolering van de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden

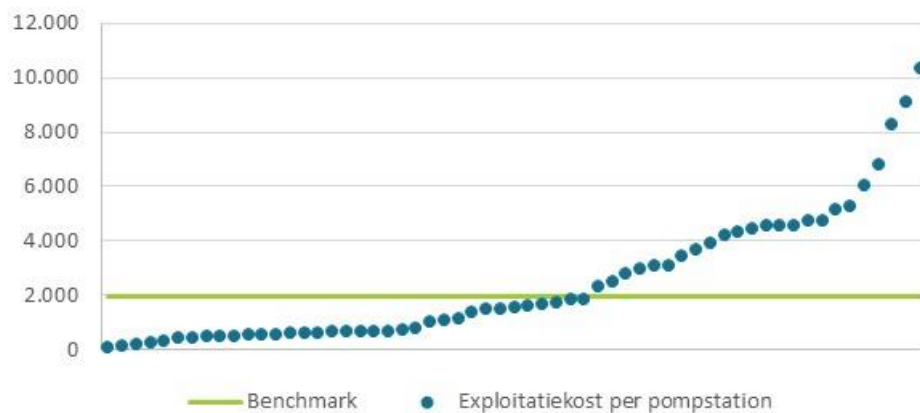
Evolutie van de exploitatiekost per meter riool

Uit figuur 26 kunnen we afleiden dat de exploitatiekost per meter riool voor de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden over de periode 2012 tot en met 2014 schommelde rond 2,4 euro en vanaf 2015 een stijging kende tot meer dan 3 euro. Deze stijging volgde uit het feit dat diverse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden de toewijzing aan het rioleringsfonds opnamen onder de 'Andere operationele kosten'. Voor de gemeenten met rioolbeheer in eigen beheer was een geleidelijke stijging merkbaar in de periode 2012 tot 2016 van 1,58 euro tot 2,02 euro, met een lichte daling naar 1,77 euro in 2015.

Figuur 26: Exploitatiekost per meter riool tussen 2012 en 2016

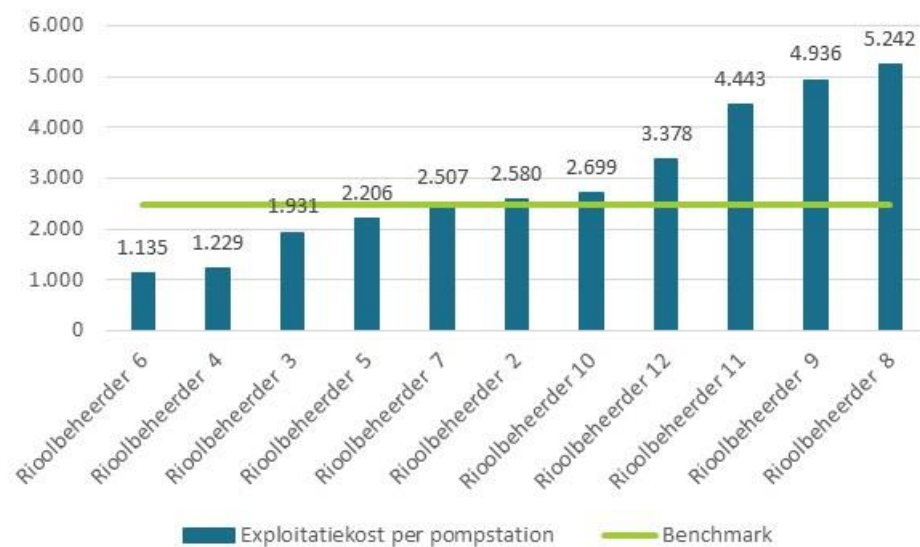

Figuur 28: Exploitatiekost per pompstation van de gemeenten met rioolbeheer in eigen beheer

Ook tussen de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden onderling is er een zeer merkbare spreiding rondom het gemiddelde, maar niet zo uitgesproken als bij de gemeenten (figuur 29). De exploitatiekosten per pompstation varieert tussen 1.135 euro en 5.242 euro.

Figuur 29: Exploitatiekost per pompstation van de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden

Rioolbeheerder 1 leverde alleen gegevens aan met betrekking tot de totale exploitatiekosten op niveau van de activiteiten en kon bijgevolg bij de bespreking van deze subactiviteit niet worden opgenomen.

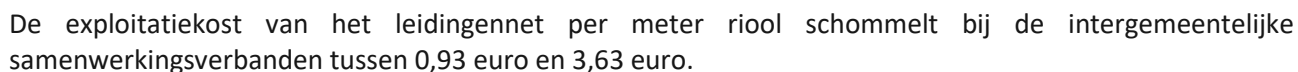
Entiteit	Gemiddeld aantal werknemers per bedrijf (in duizenden)
Gemeenten	1,35
Intergemeentelijke samenwerkingsverbanden	2,44
Vlaanderen	2,04

Figuur 32: Exploitatiekost leidingennet per meter riool van de gemeenten met rioolbeheer in eigen beheer hebben

The chart displays the operating cost of the sewerage network per meter sewer (Exploitatiekost leidingennet per meter riool) over a 30-year period. The y-axis represents the cost in €/m, ranging from 0,00 to 4,50. A horizontal benchmark line is set at approximately 1,35 €/m. The operating cost starts at 0,00 in year 1 and increases steadily, crossing the benchmark around year 15 and reaching approximately 4,20 €/m by year 30.

Year	Exploitatiekost leidingennet per meter riool (€/m)	Benchmark (€/m)
1	0,00	1,35
5	0,50	1,35
10	0,80	1,35
15	1,20	1,35
20	1,80	1,35
25	2,80	1,35
30	4,20	1,35

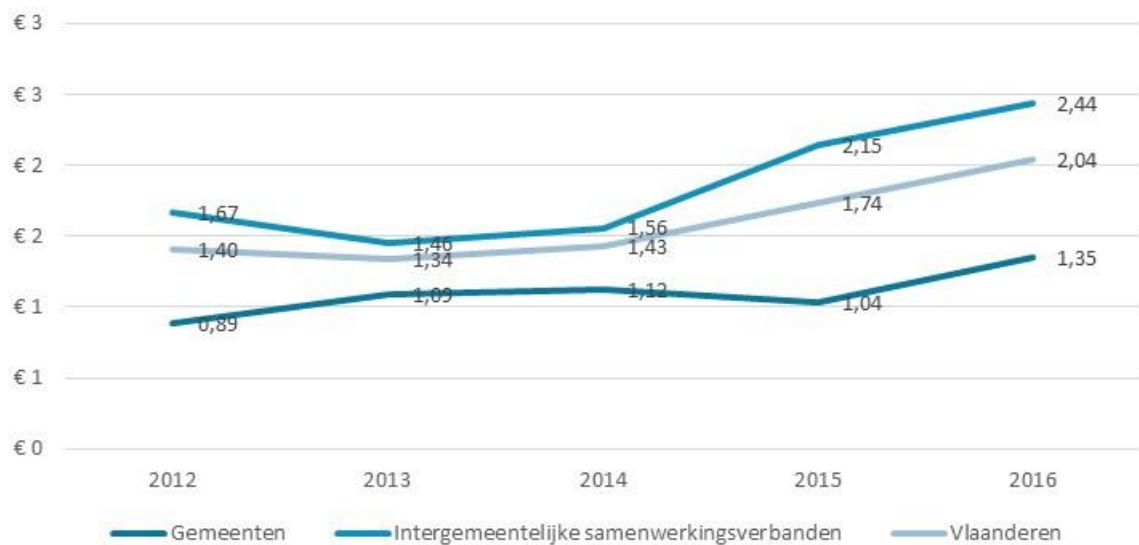
Figuur 33 toont de exploitatiekost van het leidingennet per meter riool van de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. De spreiding rond het gemiddelde is hier minder uitgesproken dan bij de gemeenten.

Evolutie van de exploitatiekost van het leidingennet per meter riool

////////////////////

Figuur 34: Exploitatiekost van het leidingennet per meter riolering tussen 2012 en 2016

5.3.1.3 Exploitatiekosten per IBA

Deze indicator wordt berekend als zijnde alle kosten van onderhoud en herstellingen aan de IBA's, uitgevoerd door de gemeentelijke rioolbeheerders, in verhouding tot het aantal IBA's aanwezig in de betreffende gemeente.

Deze resultaten moeten met de nodige omzichtigheid benaderd worden, aangezien maar 42 rapporten konden worden gebruikt voor deze analyse: 20 rapporten van gemeenten die het rioolbeheer in eigen beheer hebben en 22 rapporten van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden.

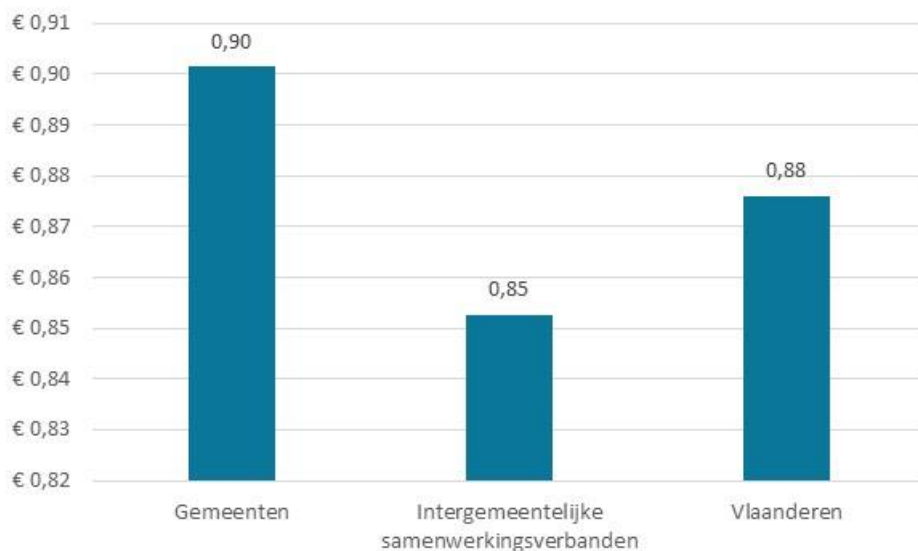
Type van organisatie	Aantal respondenten
Gemeenten	442
Intergemeentelijke samenwerkingsverbanden	134
Vlaanderen	244

Ten gevolge van de beperkte steekproefgrootte werd voor deze indicator geen informatie met betrekking tot spreiding rondom het gemiddelde en evolutie in de tijd opgenomen.

De exploitatiekosten voor grachten hebben betrekking op alle kosten van onderhoud en herstellingen van alle waterlopen in beheer van de gemeentelijke rioolbeheerder, inclusief doorgerekende kosten van polderbesturen en wateringen. De kostendrijver is het aantal meter grachten.

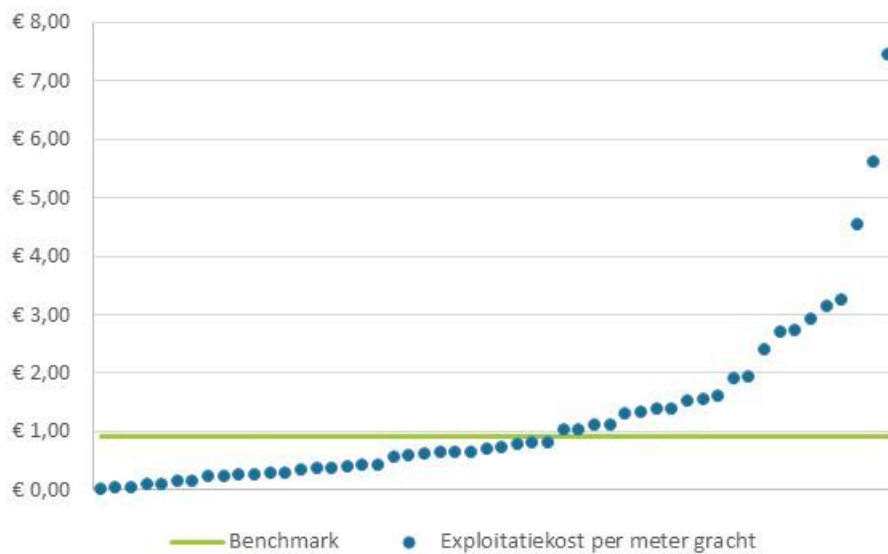
[illegible]

Figuur 36: Exploitatiekost grachten per meter gracht

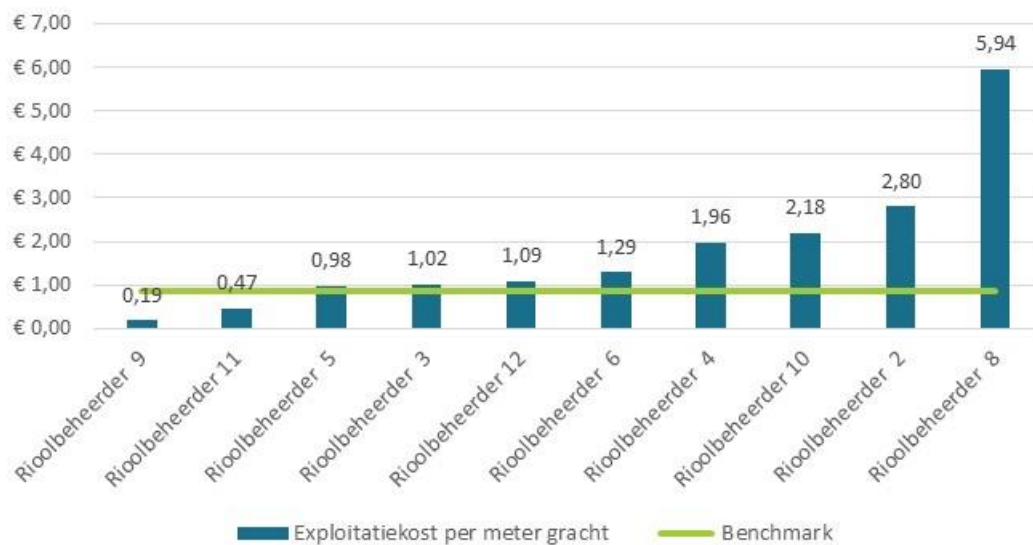
We zien ook grote verschillen tussen gemeentebesturen onderling (figuur 37). De exploitatiekost per meter gracht schommelt bij de gemeentebesturen tussen 0,02 euro en 7,44 euro op jaarbasis.

Figuur 37 Exploitatiekost per meter gracht van de gemeentebesturen met rioolbeheer in eigen beheer

Ook tussen de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden zijn er duidelijk verschillen merkbaar (figuur 38). Daar schommelt de exploitatiekost per meter gracht tussen 0,19 euro en 5,94 euro.

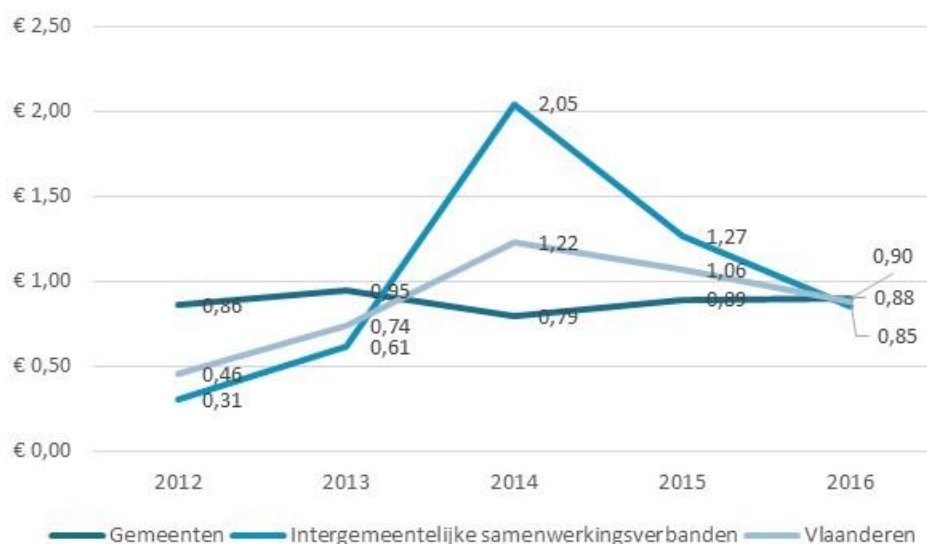
Figuur 38: Exploitatiekost per meter gracht van de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden

Rioolbeheerder 1 leverde onvoldoende gedetailleerde gegevens aan om in deze indicatoranalyse te worden opgenomen.

Figuur 39 geeft de evolutie weer van de exploitatiekost van grachten per meter gracht van 2012 tot en met 2016.

Figuur 39: Exploitatiekost per meter gracht tussen 2012 en 2016

De exploitatiekost per meter gracht van de gemeenten met rioolbeheer in eigen beheer bleef vrij stabiel sinds 2012. Bij de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden noteren we een stijging van 0,31 euro in

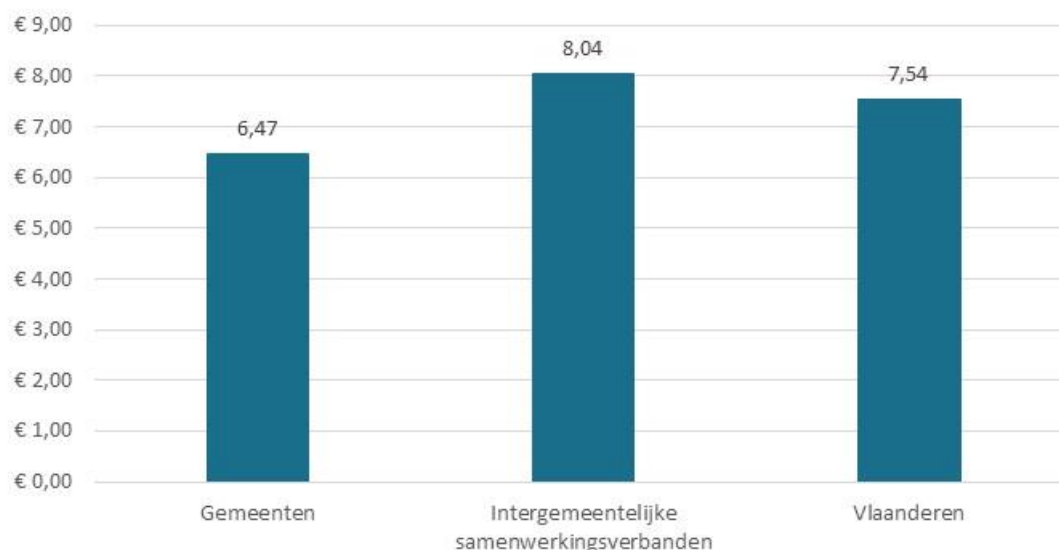
2012 naar 0,85 euro in 2016, met een piek van 2,05 euro in 2014. Deze piek volgt uit het feit dat 3 rioolbeheerders in 2014 alleen de grachten in eigen beheer rapporteerden, terwijl voorheen alle meters gracht werden opgenomen.

5.3.1.5 Exploitatiekost straatkolken per straatkolk

Onder de exploitatiekost van straatkolken verstaan we alle kosten van onderhoud en herstelling aan straatkolken. De kostendrijver is voor deze benchmarkindicator het aantal straatkolken.

Figuur 40 geeft een overzicht van de exploitatiekost per straatkolk voor de verschillende benchmarkgroepen. De gemiddelde rioolbeheerder in Vlaanderen spendeert jaarlijks 7,54 euro per straatkolk aan reiniging en onderhoud.

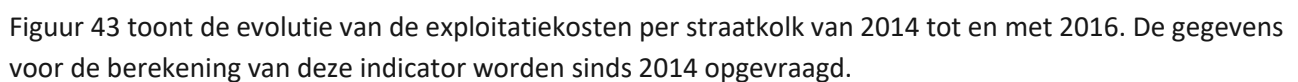
Figuur 40: Exploitatiekost van straatkolken per straatkolk

De gemiddelde gemeente spendeert jaarlijks 6,47 euro per straatkolk. Tussen de gemeentebesturen onderling zien we nog grote verschillen. De reinigingskost per straatkolk schommelt voor het jaar 2016 tussen 1,78 euro en 17,43 euro (figuur 41).

Jaar	Exploitatiekost per straatkolk (€)	Benchmark (€)
1990	2,00	6,50
1991	2,50	6,50
1992	3,50	6,50
1993	3,50	6,50
1994	3,50	6,50
1995	4,00	6,50
1996	4,50	6,50
1997	5,00	6,50
1998	5,50	6,50
1999	5,50	6,50
2000	5,50	6,50
2001	5,50	6,50
2002	6,00	6,50
2003	6,50	6,50
2004	6,50	6,50
2005	7,00	6,50
2006	7,50	6,50
2007	7,50	6,50
2008	8,00	6,50
2009	8,50	6,50
2010	17,50	6,50

Figuur 42: Exploitatiekost straatkolken per straatkolk van de rioolbeheerders

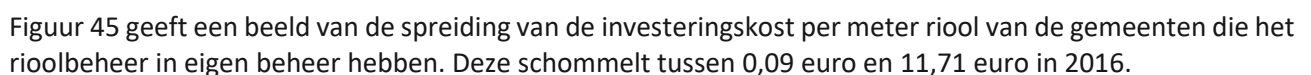

The chart displays the average number of employees per company for three categories in Flanders from 2014 to 2016. The Y-axis represents the number of employees, ranging from € 0,00 to € 9,00. The X-axis shows the years 2014, 2015, and 2016. The legend indicates three categories: Gemeenten (Municipalities), Intergemeentelijke samenwerkingsverbanden (Inter-municipal cooperation associations), and Vlaanderen (Flanders).

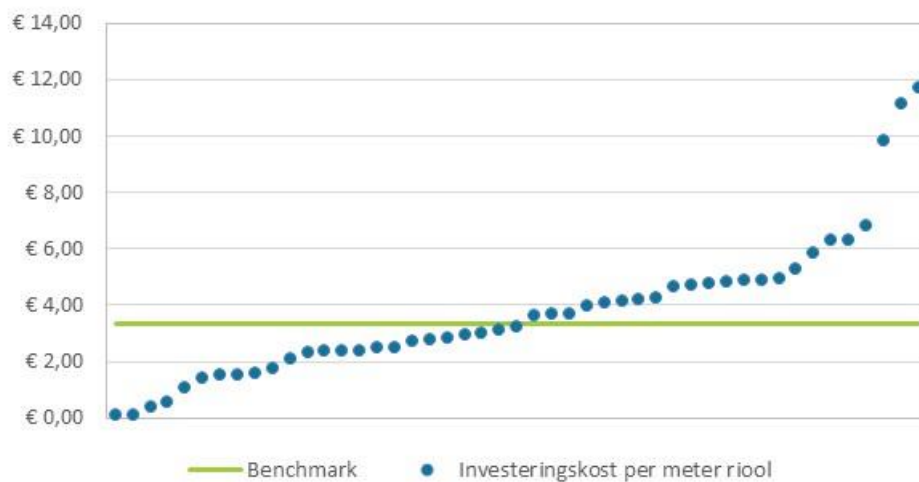
Year	Gemeenten	Intergemeentelijke samenwerkingsverbanden	Vlaanderen
2014	6,80	6,17	6,33
2015	5,72	6,99	6,61
2016	6,47	8,04	7,54

Onder investeringskosten verstaan we de afschrijvingskost met betrekking tot nieuwbouw en renovatie van rioleringsinfrastructuur en de afschrijvingskost van de overgenomen rioleringsinfrastructuur en de waardeverminderingen en voorzieningen hierop. Als kostendrijver wordt het aantal meter riolering beschouwd.

Figuur 44: Investeringskost van de rioleringsinfrastructuur per meter riool

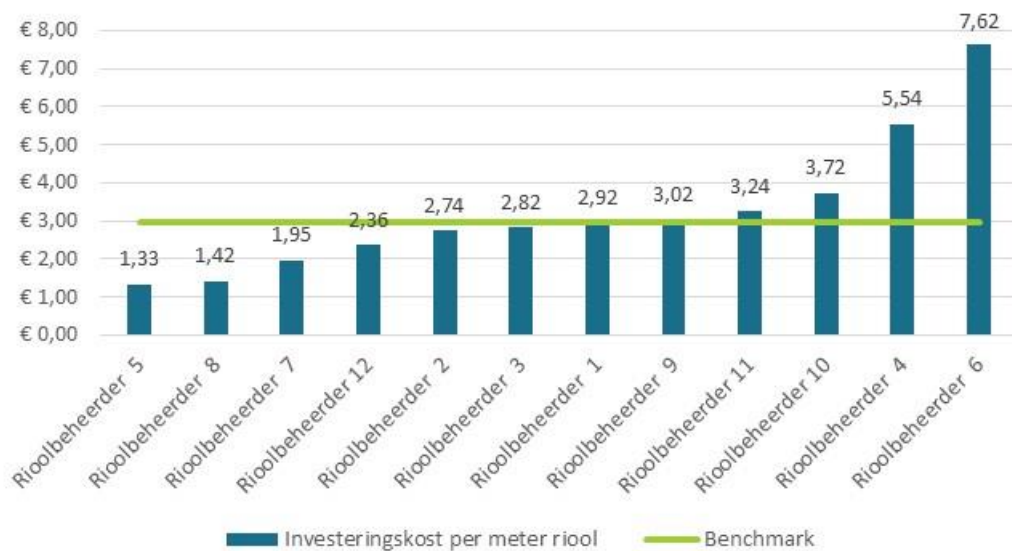

Figuur 45: Investeringskost per meter riool van de gemeenten met rioolbeheer in eigen beheer

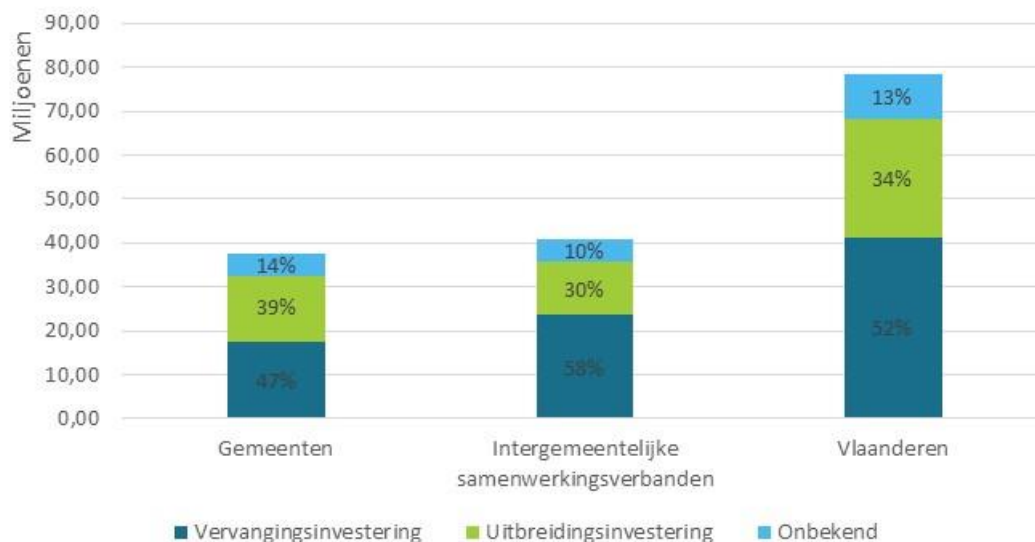

Figuur 46 geeft een overzicht van de investeringskost in rioleringsinfrastructuur per meter riool voor de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden.

Figuur 46: Investeringskost van de rioleringsinfrastructuur per meter riolering van de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden

Figuur 48: Totale investeringsuitgaven in het jaar 2016 in niet-gesubsidieerde projecten, uitgesplitst naar aard van de investering

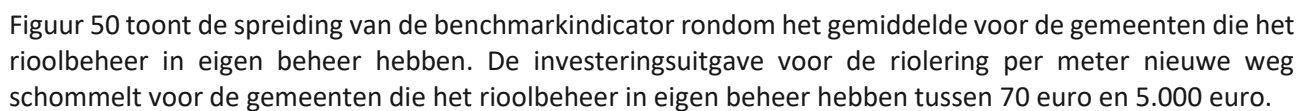
Investeringsuitgave van de niet-gesubsidieerde projecten

Voor alle lopende niet-gesubsidieerde projecten, waarvoor het aantal meter nieuw aangelegde weg gekend is, werd de benchmarkindicator investeringsuitgave per lopende meter berekend. De gemeenten die het rioolbeheer in eigen beheer hebben gaven dit jaar gemiddeld een bedrag van 1.073 euro uit aan de rioleringsinfrastructuur per meter nieuwe of heraangelegde weg. De intergemeentelijke samenwerkingsverbanden gaven gemiddeld een bedrag van 587 euro uit (figuur 49).

Voor de berekening van deze indicator wordt de totale investeringsuitgave van een project in het laatste jaar opgenomen. Deze werkwijze sluit nauwer aan bij de werkelijkheid, waarbij het gros van de uitgaven in het opleveringsjaar gebeuren, dan wanneer de investeringsuitgave lineair in de tijd zou gespreid worden

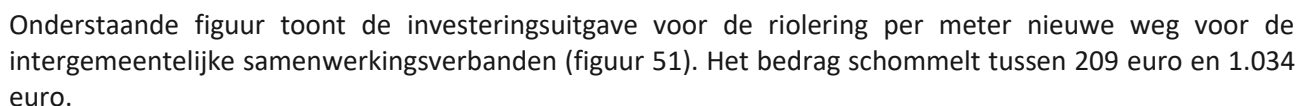
We stellen vast dat de investeringsuitgave per meter weg van de niet-gesubsidieerde projecten merkelijk lager ligt dan de gemiddelde standaardprijs van 1.130 euro, die gebaseerd is op de gesubsidieerde projecten. Deze indicator werd bovendien berekend op een beperkt aantal weerhouden projecten (138 in 2016) en de beschikbare controles om de aangeleverde gegevens voor niet gesubsidieerde projecten te beoordelen zijn zeer beperkt. Ten slotte vermelden we nog dat een enkele rioolbeheerder de buislengte rapporteerde in plaats van het aantal lopende meter weg en dat de gerapporteerde investeringsuitgaven mogelijk onderschat zijn in afwachting van nog te ontvangen facturen.

Organisatie	Aantal medewerkers
Gemeenten	1.073
Intergemeentelijke samenwerkingsverbanden	587
Vlaanderen	840

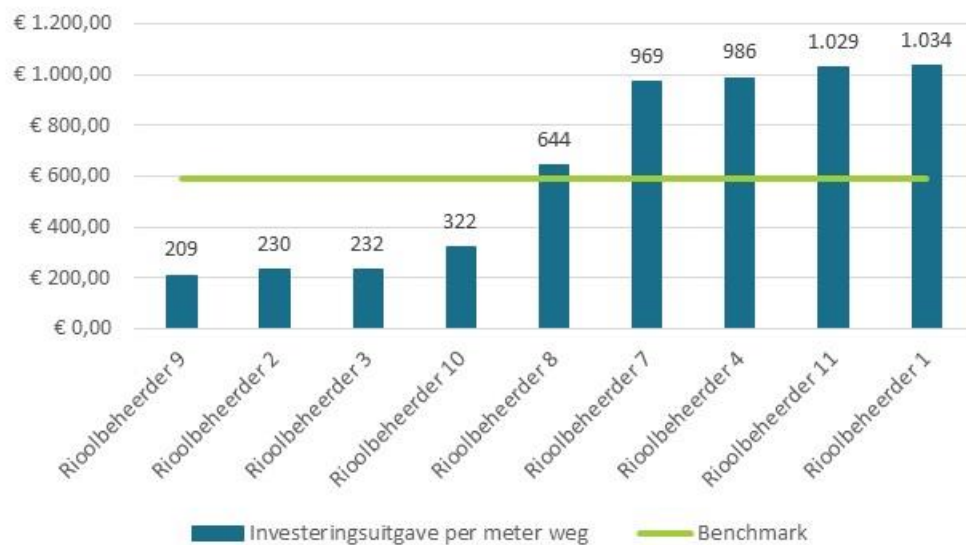

Investeringsuitgave per meter weg

Benchmark

Figuur 51: Investeringsuitgave per meter nieuwe weg voor de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden

Onderstaande analyse toont de evolutie van de investeringsuitgave voor riolering per meter nieuwe weg over de periode 2012 tot en met 2016 (figuur 52).

Figuur 52: Investeringsuitgave per meter nieuwe weg tussen 2012 en 2016

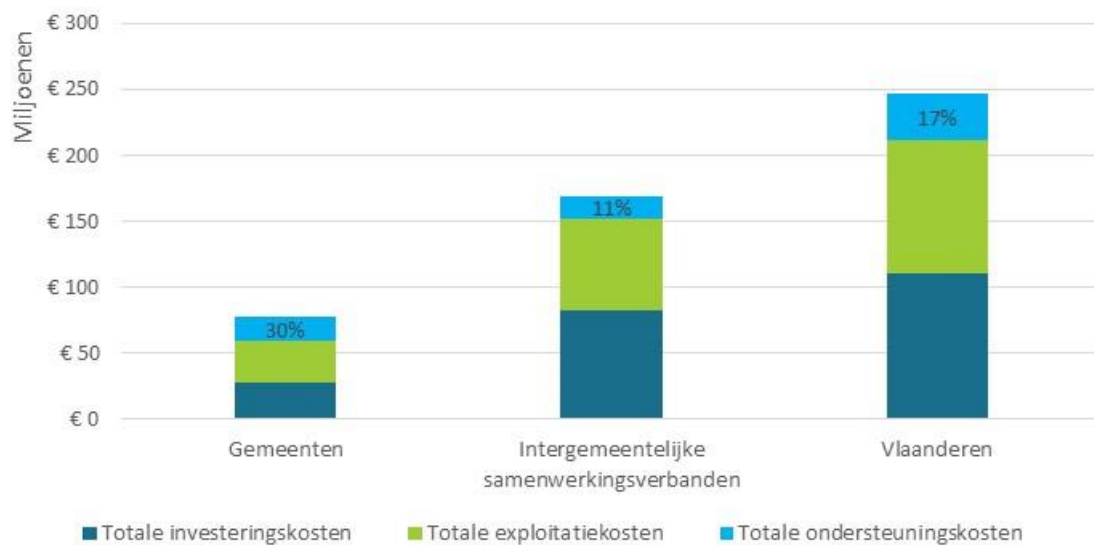
5.3.4 Ondersteuningskosten

De ondersteuningskosten zijn alle indirecte kosten die al dan niet met behulp van een verdeelsleutel kunnen toegewezen worden aan gemeentelijke afvalwatersaneringsactiviteiten, inclusief indirecte personeelskosten. In onderstaande analyse worden de ondersteuningskosten als percentage ten opzichte van de exploitatie- en investeringskosten voorgesteld.

Voor de gemeenten die het rioolbeheer in eigen beheer hebben bedraagt de ondersteuningskost 30 % tegenover de exploitatie- en investeringskosten. Voor de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden is dit maar 11 % (figuur 53).

[illegible]

Figuur 53: Ondersteuningskosten als percentage ten opzichte van de exploitatie- en investeringskosten

In figuur 54 zien we dat de ondersteuningskosten als percentage ten opzichte van de exploitatie- en investeringskosten toenemen voor de gemeenten die het rioolbeheer in eigen beheer hebben van 18 % in 2012 naar 30 % in 2016. Bij de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden schommelt deze indicator van 2012 tot 2016 tussen 11 en 14 %.

The chart displays the percentage of municipalities, inter-municipal cooperation associations, and Flanders that have a climate agreement from 2012 to 2016. The Y-axis represents the percentage from 0% to 35% in 5% increments. The X-axis shows the years 2012, 2013, 2014, 2015, and 2016. Three data series are shown: Gemeenten (dark blue line), Intergemeentelijke samenwerkingsverbanden (light blue line), and Vlaanderen (medium blue line). Data points are labeled with their respective percentages.

Year	Gemeenten	Intergemeentelijke samenwerkingsverbanden	Vlaanderen
2012	18%	14%	15%
2013	22%	11%	14%
2014	23%	14%	17%
2015	29%	14%	18%
2016	30%	11%	17%

6 BESLUIT

De rapportering over de gemeentelijke sanering heeft als doel om financiële transparantie te scheppen in de organisatie en de uitvoering van de gemeentelijke saneringsactiviteiten. Voor het eerst hebben alle rioolbeheerders gerapporteerd. Na de ingevulde vragenlijsten aan enkele volledigheidsvoorwaarden te toetsen, krijgen we representatieve resultaten die 96 % van alle Vlamingen vertegenwoordigen.

In totaliteit rapporteerden de rioolbeheerders een kost van 330 miljoen euro. Dit betekent dat de inzameling en het transport van ons afvalwater in 2016 gemiddeld 51 euro per inwoner of 0,86 euro per m³ water kostte. Sinds 2012 zijn de kosten van het rioolbeheer gemiddeld met 4 % per jaar gestegen. Hoewel deze kostenstijging minder groot is dan in de voorgaande jaren, bedraagt ze nog steeds meer dan de algemene inflatie. De exploitatiekosten (27 %) en de afschrijvingskosten (48 %) blijven de voornaamste kostenrubrieken. Door de verschillende statutaire bepalingen, boekhoudregels en financieringsstrategieën, kan de kostenstructuur sterk verschillen tussen de rioolbeheerders onderling.

Tegenover deze kosten staat een totale opbrengst van 422 miljoen euro. De gemiddelde opbrengst bedroeg 65 euro per inwoner maar er is een grote variatie naargelang het waterverbruik, de tarieven en de tariefstructuur voor de grootverbruikers. Dit is niet verwonderlijk, aangezien 92 % van de opbrengsten via de gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding geïnd wordt.

De gemiddelde kostendekkingsgraad, ofwel de verhouding tussen de totale opbrengsten en kosten, bedroeg 127 %. Het merendeel van de gemeenten (81 %) opereerde kostendekkend. Binnen deze groep rapporteerde 21 % van de gemeenten zelfs een kostendekkingsgraad tussen 125 en 150 %. Nog eens 20 % rapporteerde een kostendekkingsgraad van 150 % of meer. Bij de meeste rioolbeheerders bemerken we bovendien een stijgende evolutie van de kostendekkingsgraad.

In 2017 vulden de intergemeentelijke rioolbeheerders de rapportering voor het eerst aan met een kasstroomoverzicht. Zij rapporteerden voor 2016 een vrije operationele kasstroom van 145 miljoen euro. Daarnaast ontvingen de intergemeentelijke rioolbeheerders 38 miljoen euro gewestsubsidies en 5 miljoen euro tussenkomsten van hun gemeentevennoten. De intergemeentelijke rioolbeheerders investeerden 166 miljoen euro in het rioolbeheer. Alles bij elkaar genomen, krijgen de intergemeentelijke rioolbeheerders een positief kassaldo dat van 2014 tot 2016 varieerde tussen 6 en 20 miljoen euro per jaar. De intergemeentelijke rioolbeheerders, die tussen 2014 en 2016 kasoverschotten realiseerden, rapporteerden een cumulatief kasoverschot van 98 miljoen euro. De groep met kastekorten rapporteerden tussen 2014 en 2016 een totaal kastekort van 63 miljoen euro. De kasstromen van de gemeenten die zelf instaan voor het rioolbeheer, zitten niet in deze resultaten. Dit zal wel mogelijk zijn als de rapportering over de gemeentelijke sanering rechtstreeks uit de BBC-rapportering vloeit.

Het drinkwaterdecreet stelt dat de tarieven van de gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding in functie van de kosten worden bepaald. We stellen echter vast dat vooral Rio-link, HidroGem, HidroSan en IVEG grote kasoverschotten rapporteerden. Deze rioolbeheerders gaven wel aan dat zij de komende jaren fors meer

zullen investeren om het vooropgestelde evenwicht te bereiken. Ook in het geval van enkele kust- en residentiële randgemeenten in het werkingsgebied van IWVA en VIVAQUA stellen we de naleving van de decretale bepalingen over de tariefbepaling in vraag. De VMM zal de evolutie hiervan verder opvolgen. De VMM benadrukt dat de tarieven en investeringsplannen altijd transparant en planmatig bepaald moeten worden, zodat de tarieven overeenstemmen met de kosten van het rioolbeheer.

Wat kostenefficiëntie betreft, is er een grote verscheidenheid tussen alle actoren. Voor alle benchmarkindicatoren zijn er verschillen tussen gemeentebesturen en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden, maar ook binnen beide groepen onderling stellen we belangrijke verschillen vast. Zo bedraagt de exploitatiekost per meter riolering gemiddeld 2,02 euro voor de gemeenten die het rioolbeheer in eigen beheer hebben en 3,11 euro voor de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. Tussen de gemeenten onderling schommelt de indicator tussen 0,16 euro en 7,13 euro en bij de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden tussen 1,63 euro en 4,03 euro. Om te komen tot een optimalisatie van de kostenefficiëntie, onderzoekt de VMM, samen met gemeentebesturen en rioolbeheerders de aard en de oorsprong van deze verschillen. Ook de goede praktijken worden bekeken, via het leertraject Rio-leren.

[illegible]

bijlage 1 Gerapporteerde kosten

Tabel 1: Gerapporteerde kosten per rioolbeheerder in 2016 (op basis van 209 rapporteringen)

Jaar	Gemeente	Rioolbeheerder	Exploitatie kosten	Afschrijvingen, waardeverm. en voorzieningen	Andere operationele kosten	Indirecte personeels kosten	Overhead	Financiële kosten	Uitzonderlijke kosten	Totale kosten
2016	108	Gemeente	€ 31.215.827	€ 60.716.620	€ 1.993.972	€ 15.136.422	€ 3.394.107	€ 14.626.265	€ 1.000	€ 127.084.213
2016	49	AquaRio	€ 16.791.471	€ 25.440.331	€ 2.479.898	€ 4.077.160	€ 1.522.275	€ 13.453.147	€ 0	€ 63.764.282
2016	11	Rio-link	€ 8.781.117	€ 23.512.739	€ 44.176	€ 552.019	€ 756.651	€ 0	€ 0	€ 33.646.702
2016	3	HidroGem	€ 829.776	€ 1.149.738	€ 16.959	€ 0	€ 0	€ 2.903	€ 0	€ 1.999.375
2016	1	HidroRio	€ 4.268.285	€ 7.390.604	€ 688.178	€ 621.536	€ 830.364	€ 317.926	€ 0	€ 14.116.892
2016	6	HidroSan	€ 1.492.928	€ 5.517.415	€ 40.603	€ 27.328	€ 0	€ 0	€ 6.162	€ 7.084.435
2016	1	Infrax West	€ 2.816.357	€ 5.373.532	€ 2.625.852	€ 397.869	€ 51.514	€ 1.398.396	€ 126	€ 12.663.647
2016	1	Inter-aqua	€ 10.841.583	€ 18.954.590	€ 2.994.121	€ 626.783	€ 736.725	€ 4.604.057	€ 418	€ 38.758.277
2016	3	IVEG	€ 650.764	€ 745.389	€ 19.151	€ 105.087	€ 201.087	€ 116.538	€ 6	€ 1.838.023
2016	1	Riobra	€ 2.637.110	€ 5.695.045	€ 2.476.033	€ 1.379.218	€ 793.846	€ 824.325	€ 7	€ 13.805.583
2016	4	IWVA	€ 345.067	€ 516.113	€ 1.161.639	€ 92.267	€ 152.412	€ 0	€ 0	€ 2.267.499
2016	15	Riopact	€ 3.712.735	€ 3.246.851	€ 357.867	€ 0	€ 61.805	€ 303.740	€ 0	€ 7.682.998
2016	6	VIVAQUA	€ 2.572.479	€ 923.207	€ 62.850	€ 500.576	€ 0	€ 807.927	€ 0	€ 4.867.039
2016	209	Vlaanderen	€ 86.955.498	€ 159.182.174	€ 14.961.300	€ 23.516.264	€ 8.500.787	€ 36.455.223	€ 7.719	€ 329.578.965

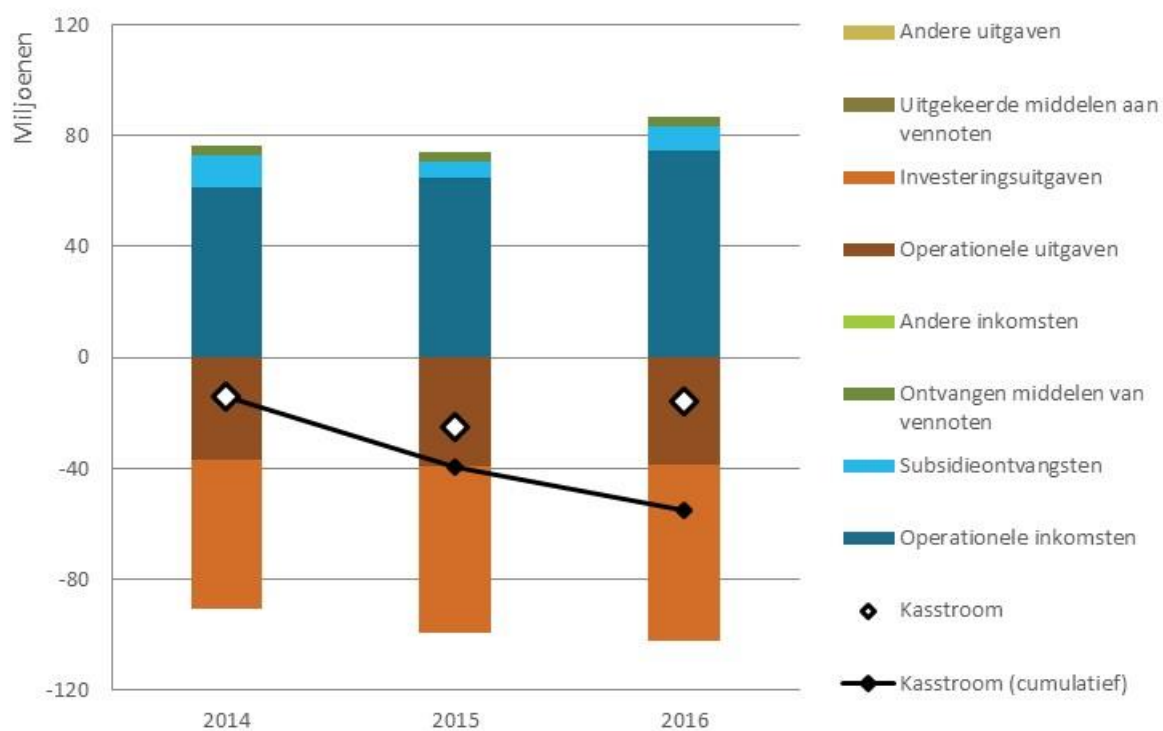
bijlage 2 Gerapporteerde opbrengsten

Tabel 2: Gerapporteerde opbrengsten per rioolbeheerder in 2016 (op basis van 209 rapporteringen)

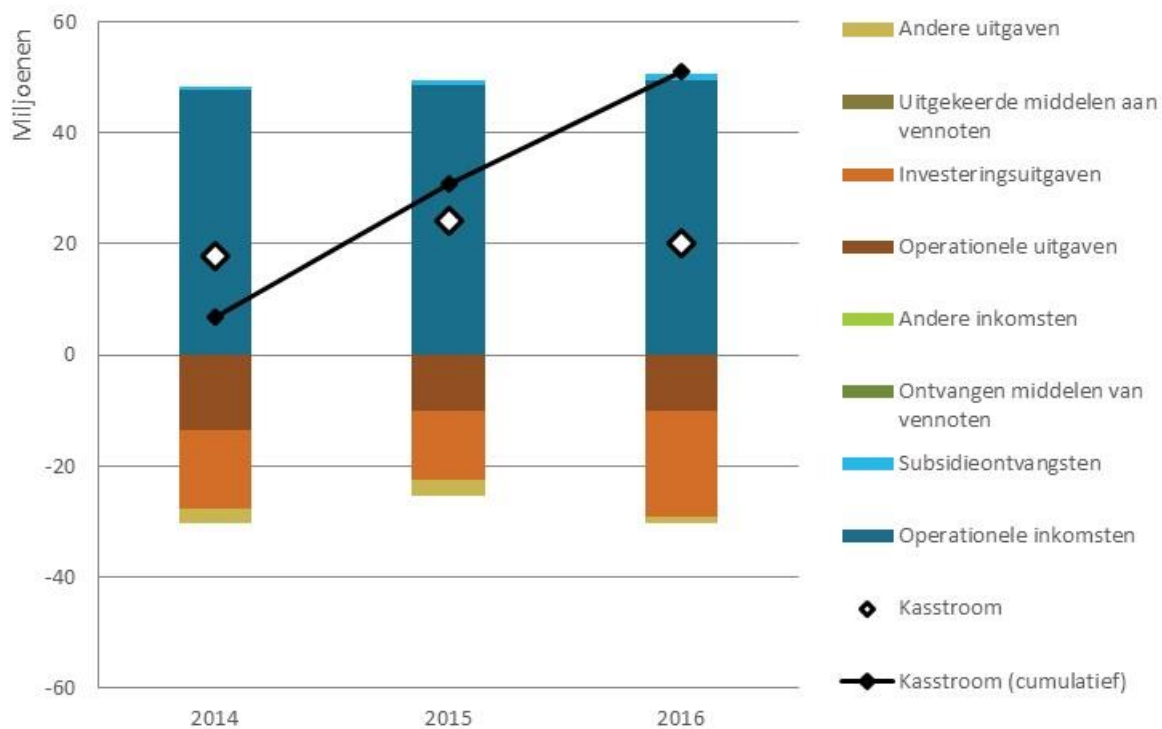
Jaar	Gemeente	Rioolbeheerder	Bijdrage en vergoeding	Aansluitingen	Andere operationele opbrengsten	Financiële opbrengsten	Uitzonderlijke opbrengsten	Bijpassing gemeenten	Totale opbrengsten
2016	108	Gemeente	€ 143.362.916	€ 3.245.796	€ 1.646.357	€ 14.449.643	€ 3.107	€ 0	€ 162.707.820
2016	49	AquaRio	€ 71.742.688	€ 502.606	€ 0	€ 1.261.505	€ 0	€ 2.606.272	€ 76.113.071
2016	11	Rio-link	€ 48.091.212	€ 995.409	€ 281.524	€ 957.867	€ 0	€ 0	€ 50.326.012
2016	3	HidroGem	€ 3.805.871	€ 0	€ 9.818	€ 22.121	€ 0	€ 0	€ 3.837.810
2016	1	HidroRio	€ 18.898.194	€ 0	€ 196.069	€ 920.518	€ 0	€ 0	€ 20.014.781
2016	6	HidroSan	€ 5.945.235	€ 133.258	€ 51.470	€ 2.487.311	€ 0	€ 18.926	€ 8.636.200
2016	1	Infrax West	€ 12.349.355	€ 0	€ 13.116	€ 372.171	€ 7.486	€ 0	€ 12.742.128
2016	1	Inter-aqua	€ 42.464.262	€ 0	€ 108.170	€ 2.536.752	€ 271	€ 0	€ 45.109.454
2016	3	IVEG	€ 2.420.154	€ 0	€ 4.098	€ 104.418	€ 1.318	€ 0	€ 2.529.987
2016	1	Riobra	€ 14.175.540	€ 0	€ 19.603	€ 732.431	€ 0	€ 0	€ 14.927.574
2016	4	IWVA	€ 3.846.232	€ 100.700	€ 38.073	€ 232.489	€ 0	€ 0	€ 4.217.493
2016	15	Riopact	€ 14.075.732	-€ 1.415	€ 5	€ 25.519	€ 0	€ 0	€ 14.099.840
2016	6	VIVAQUA	€ 6.383.781	€ 0	€ 0	€ 50.618	€ 0	€ 0	€ 6.434.399
2016	209	Vlaanderen	€ 387.561.170	€ 4.976.353	€ 2.368.303	€ 24.153.364	€ 12.182	€ 2.625.198	€ 421.696.570

bijlage 3 Gerapporteerde kasstromen

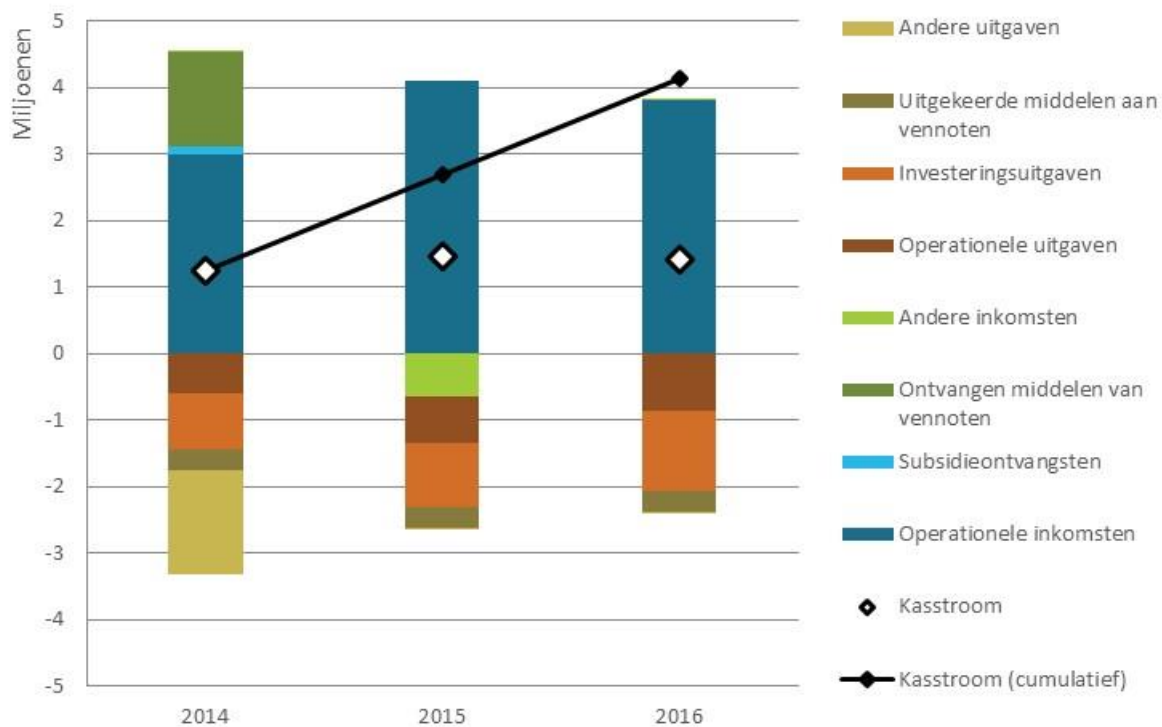
Figuur 55: Gerapporteerde kasstromen voor AquaRio tussen 2014 en 2016

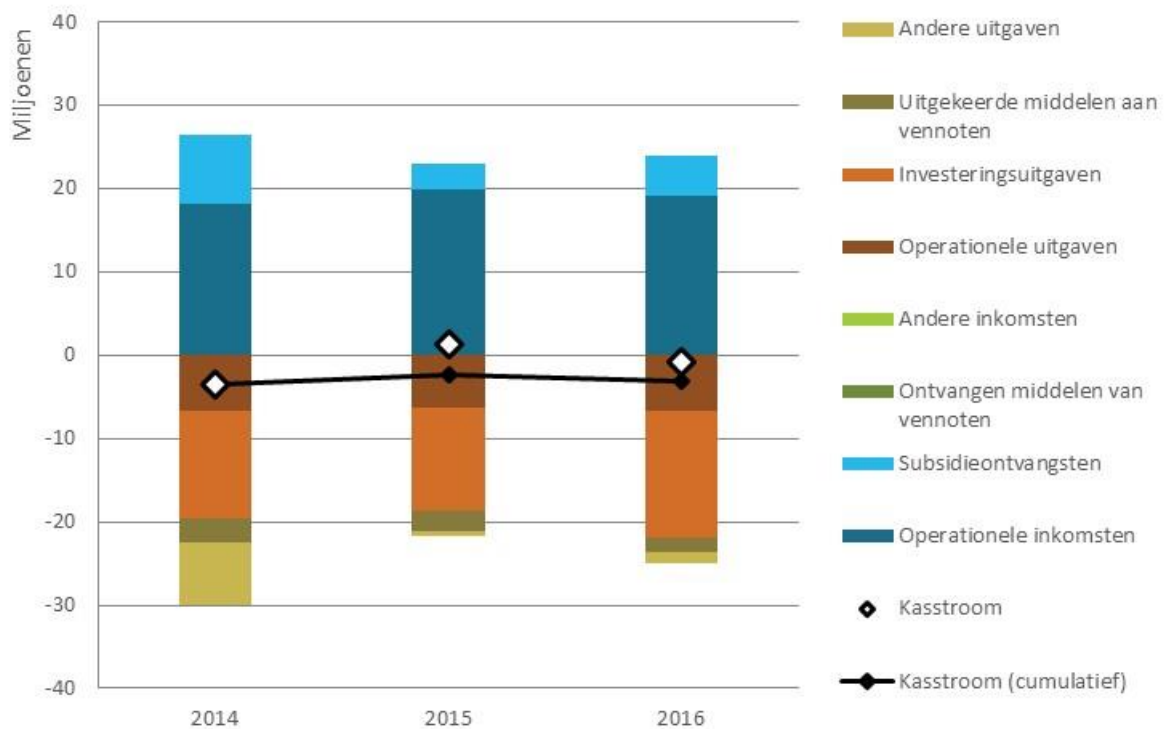
Figuur 56: Gerapporteerde kasstromen voor Rio-link tussen 2014 en 2016

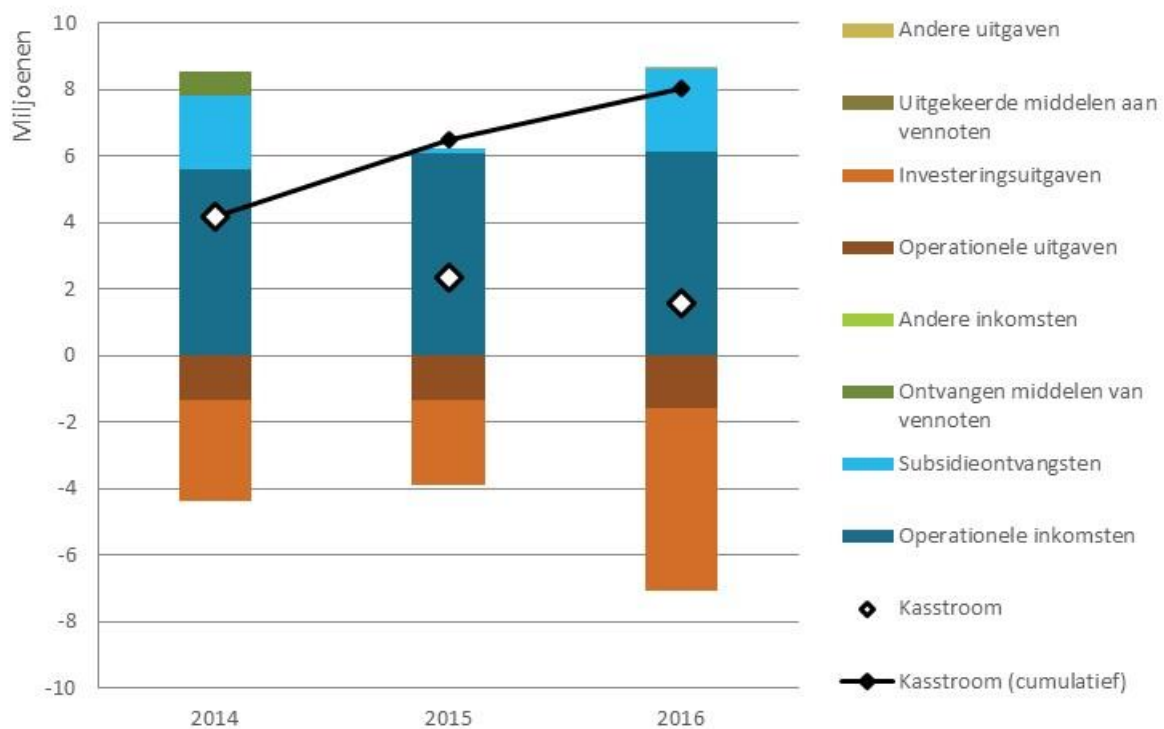
Figuur 57: Gerapporteerde kasstromen voor HidroGem tussen 2014 en 2016

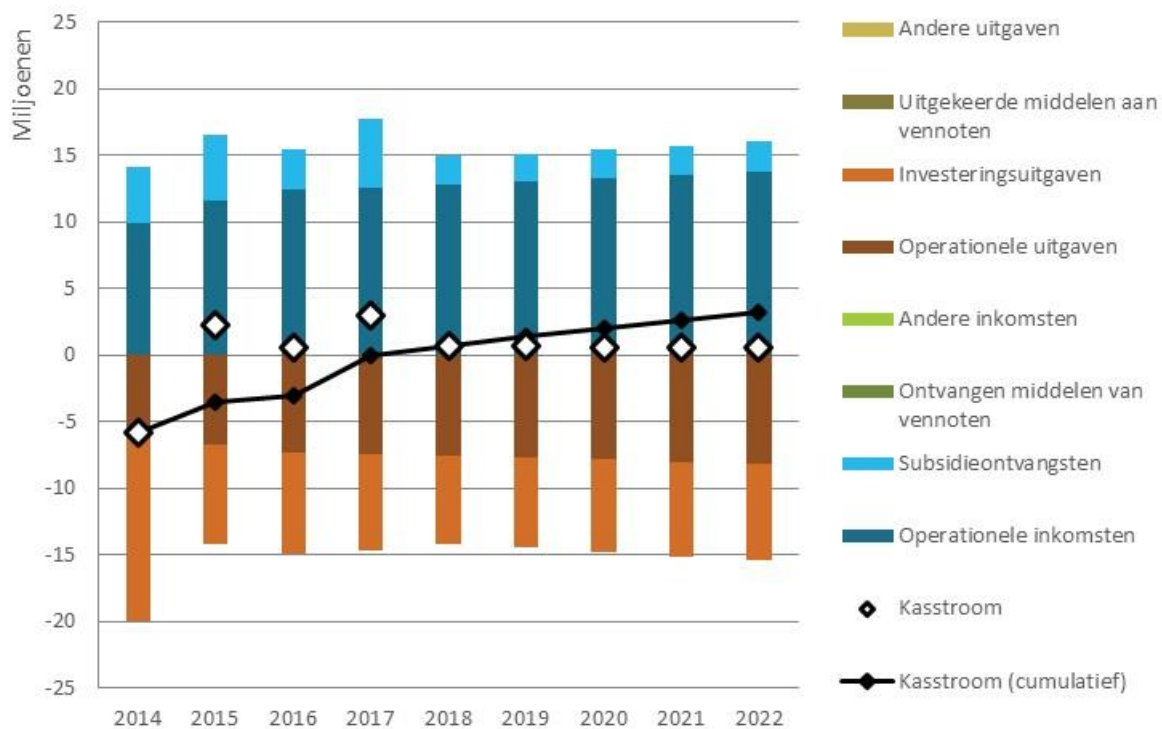
Figuur 58: Gerapporteerde kasstromen voor HidroRio tussen 2014 en 2016

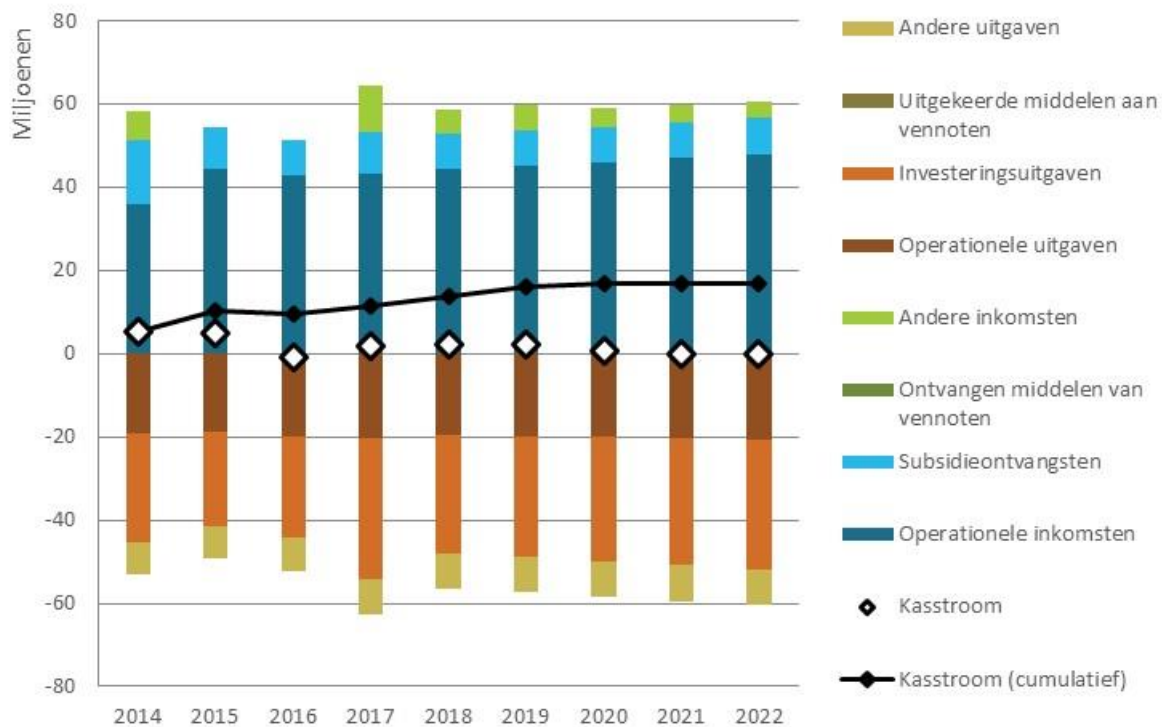
Figuur 59: Gerapporteerde kasstromen voor HidroSan tussen 2014 en 2016

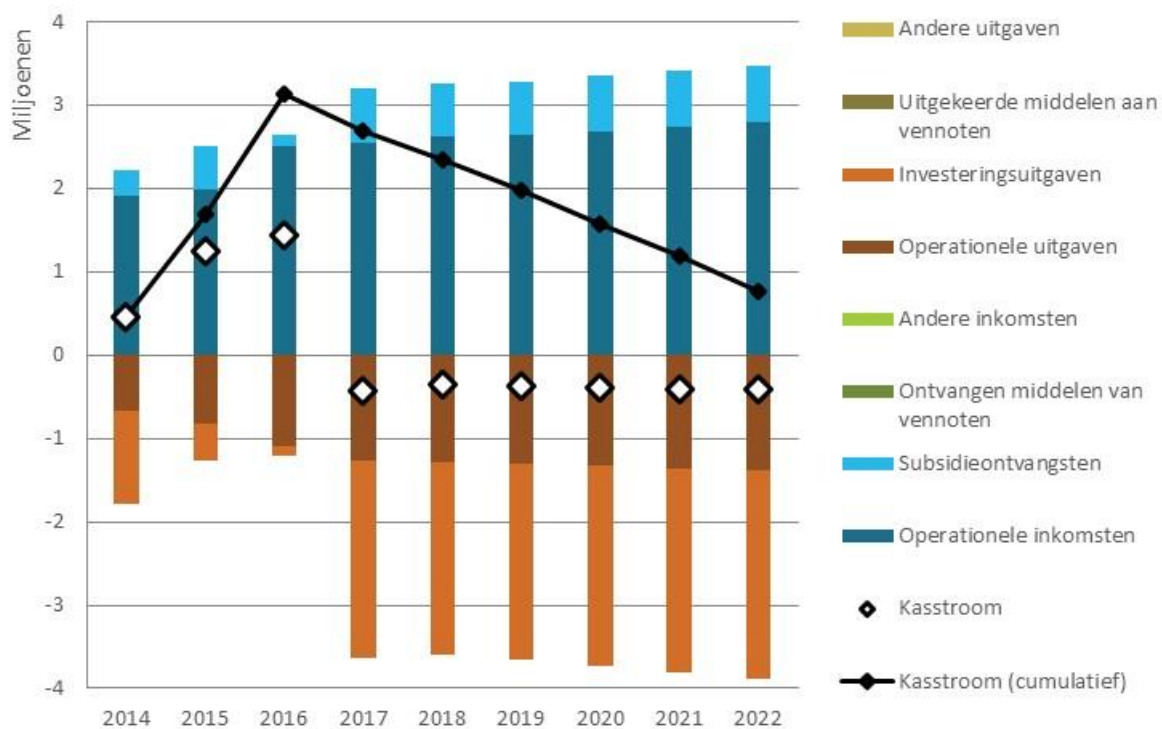
Figuur 60: Gerapporteerde kasstromen voor Infrax West tussen 2014 en 2016

Figuur 61: Gerapporteerde kasstromen voor Inter-aqua tussen 2014 en 2016

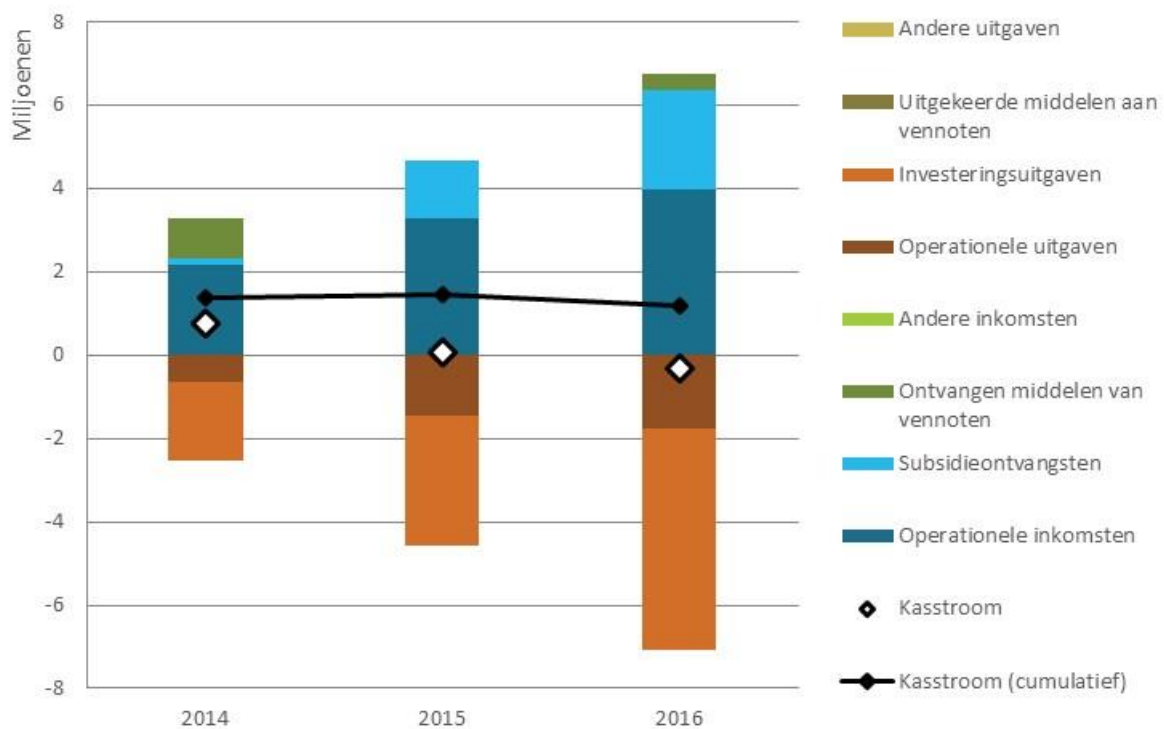
Figuur 62: Gerapporteerde kasstromen voor IVEG tussen 2014 en 2016

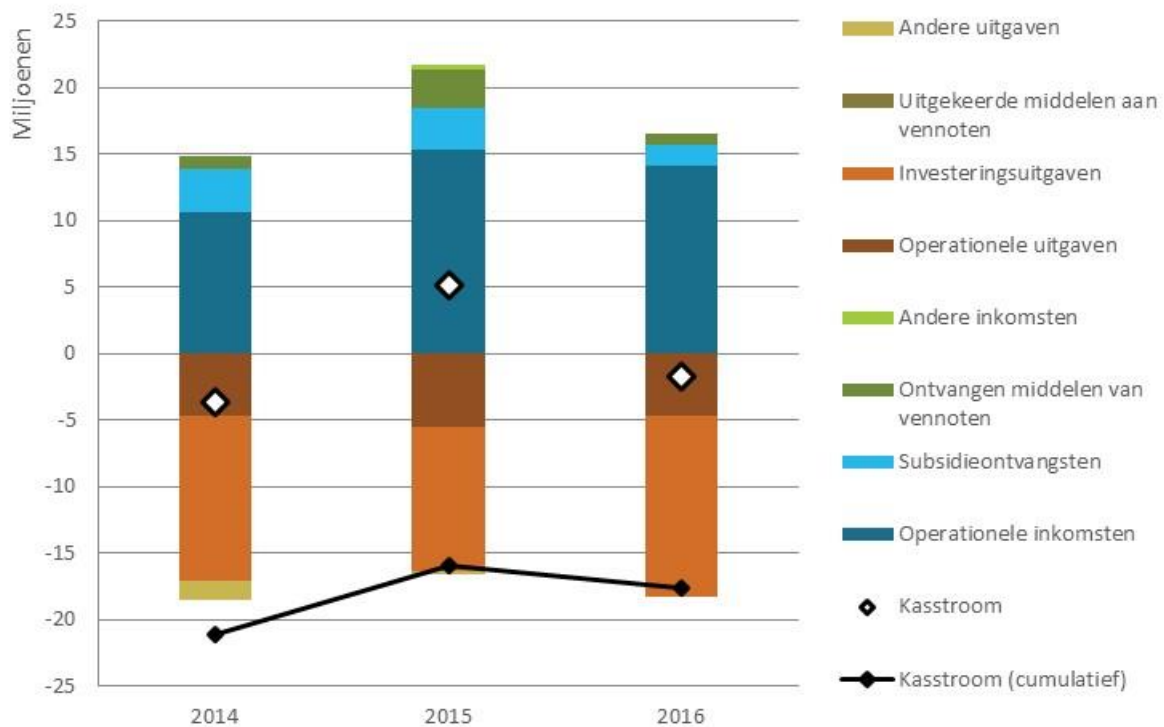
Figuur 63: Gerapporteerde kasstromen voor Riobra tussen 2014 en 2016

Figuur 64: Gerapporteerde kasstromen voor IWVA tussen 2014 en 2016

Figuur 65: Gerapporteerde kasstromen voor Riopact tussen 2014 en 2016

Figuur 66: Gerapporteerde kasstromen voor VIVAQUA tussen 2014 en 2016

